

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sven Hemmed

Ateism som flyktingskäl

En studie av migrationsdomstolarnas tillämpning av 4 kap. 1 § UtlL

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Leila Brännström

Termin för examen: Period 1 HT 2021

Innehåll

Summary 3

Sammanfattning 5

Förkortningar 7

1 Inledning 9

1.1 Introduktion...9

1.2 Syfte och frågeställningar...10

1.3 Avgränsningar...11

1.4 Metod och material...13

1.5 Disposition...14

1.6 Forskningsläget...15

2 Det rättsliga ramverket 17

2.1 Utlänningslagen (2005:716)...17

2.2 Internationella och europeiska rättskällor av särskild betydelse...18

2.2.1 Flyktingkonventionen...18

2.2.2 UNHCR:s handbok och riktlinjer...19

2.2.3 Skyddsgrundsdirektivet och praxis från EU-domstolen...20

2.2.4 Europakonventionen och praxis från Europadomstolen...21

2.3 Välgrundad fruktan för förföljelse...22

2.3.1 Välgrundad fruktan...23

2.3.2 Förföljelse...24

2.3.3 Orsakssamband...26

3 Religiös förföljelse 27

3.1 Utgångspunkter vid bedömningen av religiös förföljelse...27

3.2 Religionsfrihetens betydelse vid flyktingrättsliga bedömningar...29

3.2.1 Inskränkningar i rätten att manifesteras en religion...33

3.2.2 Inskränkningar i den negativa religionsfriheten...36

3.3 Religiös diskriminering...38

3.4 Ifrågasättande av trons äkthet...40

3.4.1 När saknas det skäl att ifrågasätta äktheten...40

3.4.2 Sur place...41

3.4.3 Bedömning av genuinitet eller äkthet...44

3.5 Tillskriven religiös uppfattning eller tillhörighet...47

3.6 Särskilt om ateism som flyktingskäl...49

3.7 Sammanfattande analys...53

4 Rättsfallsstudie 56

4.1 Frågeställningar...56

4.2 Urval och metod...56

4.3 Resultat...57

4.3.1 Vad avses med en genuin ateistisk uppfattning?...57

4.3.2 Vilken betydelse har det att skälen anförts sur place eller sent i processen?...63

4.3.3 När medför en (genuin) ateistisk uppfattning inte en risk för förföljelse?...65

4.3.4 Vilken betydelse tillmäts religionsfriheten då ateism har anförts som flyktingskäl?...68

4.3.5 Vad fokuserar domstolarna främst på, bedömningen av genuiniteten i den ateistiska uppfattningen eller att sökanden riskerar att betraktas som ateist?...71

4.4 Sammanfattande analys...73

5 Avslutande reflektioner 75

Käll- och litteraturförteckning 77

Rättsfallsförteckning 82

Summary

The essay intends to explore in what circumstances an atheistic view can lead to refugee status. An asylum seeker who risks persecution because of a certain religious belief or affiliation should be granted refugee status. According to refugee law, an atheistic view of life is comparable to religion. Persecution due to a person being an atheist should therefore constitute reasons to be granted refugee status. Legal guidance that addresses the question of under what circumstances an atheistic view may constitute reasons for refugee status, can at the same time only be found to a limited extent. Examination of applicable law in the assessment of religious persecution in general is therefore a significant part of the essay.

When assessing whether the applicant may risk religious persecution, the adjudicator should also consider potential restrictions on the applicant's religious freedom. The essay examines when restrictions on religious freedom can be found to be so severe that it will constitute persecution and illustrates the challenge of determining where this limit goes. Further discussed is that there may be reasons to question the genuineness in the stated belief, particularly when the person has changed his or her religion in the country of asylum.

The question of whether the stated belief is *genuine* or not has been given great importance in Sweden. The Migration Court of Appeal has stated that a genuine religious conviction should lead to the conclusion that the applicant also intends to manifest his faith when returning to his home country. There could be reasons to discuss whether it is appropriate to attach such great importance to the assessment of genuineness when there may be good reasons to believe that this kind of assessment risks being subjective.

To only describe applicable law in the examination of religious persecution does not provide a sufficient answer to how the law is applied in cases where the applicant has relied on an atheistic view. For this reason, the essay also contains a case study examining how the migration courts applies Chapter 4, section 1 Aliens Act when the applicant has relied on an atheistic view. Based on the results from this study, the conclusion is drawn that the applicant's religious freedom may not be equally worth of

protection in cases where the applicant has relied on an atheistic view compared to cases where the applicant has converted to another religion. Furthermore, it is discussed whether it could be seen problematic that an atheist needs to make probable that he or she is *convinced* that God does not exist. This should not be decisive in assessing whether the person risks being accused of apostasy.

Sammanfattning

Uppsatsen ämnar utforska under vilka omständigheter en ateistisk uppfattning kan vara flyktinggrundande. En asylsökande som riskerar förföljelse på grund av en viss religiös uppfattning eller tillhörighet bör beviljas flyktingstatus. Enligt flyktingrätten är en ateistisk livsåskådning att jämföra med religion och således bör även förföljelse som går att härleda till att en person är ateist utgöra flyktingskäl. Rättslig vägledning som behandlar frågan om under vilka omständigheter en ateistisk uppfattning kan utgöra flyktingskäl är begränsad, och därav fokuserar uppsatsen till stor del på att utreda gällande rätt vid bedömningen av religiös förföljelse.

Beslutsfattaren eller domaren ska vid bedömningen av om det föreligger religiös förföljelse även beakta eventuella inskränkningar i den sökandes religionsfrihet. Uppsatsen undersöker var gränsen går för när inskränkningar i religionsfriheten är tillräckligt allvarliga för att utgöra förföljelse och belyser svårigheten i att utröna var denna gräns går. Vidare diskuteras omständigheten att det inte sällan kan finnas skäl att ifrågasätta om den anförda trosuppfattningen verkligen är äkta, i synnerhet då personen har bytt religion först i mottagarlandet.

I en svensk kontext har frågan om den anförda trosuppfattningen är *genuin* eller inte fått en central roll. Detta beror på att Migrationsöverdomstolen har uttalat att en genuin uppfattning bör leda till slutsatsen att den sökande också har för avsikt att manifestera sin tro vid ett återvändande till hemlandet. Ifall det är ändamålsenligt att fästa stor vikt vid bedömningen av huruvida sökanden har en genuin uppfattning eller inte kan diskuteras, då det finns goda skäl att tro att en sådan bedömning riskerar att bli subjektiv.

Att enbart redogöra för gällande rätt vid prövningen av religiös förföljelse ger inte svar på hur utlänningslagen faktiskt tillämpas i mål där en ateistisk uppfattning har anförts. Uppsatsen utforskar därför genom en rättsfallsstudie även hur migrationsdomstolarna i praktiken tillämpar 4 kap. 1 § utlänningslagen när den sökande har anförts en ateistisk uppfattning. Utifrån resultaten dras slutsatsen att sökandens religionsfrihet eventuellt inte tillmäts samma betydelse i mål där sökanden har anförts en ateistisk uppfattning jämfört mål där sökanden anförts konvertering till en annan religion. Vidare diskuteras

problemet med att en ateistisk sökande behöver göra sannolikt att den är *övertygad* om att Gud inte finns, vilket inte borde vara avgörande vid bedömningen av om sökanden riskerar att betraktas som apostat.

Förkortningar

EU	Europeiska unionen
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Flyktingkonventionen	1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning
FN	Förenta nationerna
ICCPR	FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter
MIG	Rättsfall från Migrationsöverdomstolen
MR	Mänskliga rättigheter
MR-kommittén	UN Human Rights Committee/FN:s kommitté för mänskliga rättigheter
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
Skyddsgrundsdirektivet	Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet

SOU	Statens offentliga utredningar
UNHCR	United Nation`s High Commissioner for Refugees/FN:s flyktingkommissarie
UtlL	Utlänningslag (2005:716)

1 Inledning

1.1 Introduktion

En muslim som lämnar islam till förmån för en annan religiös uppfattning har, enligt de tolkningar av den islamiska rätten som återfinns i Afghanistan och Iran, gjort sig skyldig till apostasi. Det är själva avfallet från islam, som är avgörande för att någon ska betraktas som apostat och således har även den som antagit en ateistisk uppfattning gjort sig skyldig till apostasi. Historiskt sett har apostasi ansetts utgöra ett hot mot den sociala och politiska ordningen och därför betraktats som ett allvarligt brott inom islam. Vilket straff som ska utdömas till en apostat finns det skilda uppfattningar om bland de olika islamiska rättsskolorna, men enligt de tolkningar som tillämpas i Afghanistan och Iran kan till och med dödsstraff utdömas i de fall en apostat inte ångrar sitt beslut att lämna islam.¹

Sverige har under senare år tagit emot ett stort antal asylsökande (hädanefter sökande) från Iran och Afghanistan.² Många av dessa har anfört att de behöver skydd på grund av att de har lämnat islam. Frågan om hur kristna konvertiter behandlas inom ramen för den svenska asylprocessen har diskuterats flitigt i såväl media³ som i studentuppsatser på master- eller kandidatnivå.⁴ Frågan har även varit uppe för debatt i riksdagen.⁵ Asylsökande ateisters rätt till skydd har inte diskuterats i samma utsträckning.

I maj 2019 publicerade emellertid Dagens Nyheter en debattartikel med rubriken ”Hög tid för Sverige att ta hoten mot ateister på allvar”.⁶ Artikelförfattarna, bestående av ett tiotal personer, varav flera är framstående jurister inom det asyrlättsliga området, är

¹ Migrationsverket, Lifos. *Temarapport: Afghanistan - Kristna, apostater och ateister* s. 10–12; Migrationsverket, Migrationsanalys. *Landinformation: Iran - Situationen för konvertiter och regimen övervakning av internet och sociala medier* s. 13; J. Brown. *The Issue of Apostasy in Islam*, Yaqeen Institute for Islamic Research, 2017 s. 5 f.

² Mellan 2014–2020 har ungefär 50 000 personer från Afghanistan och 10 000 personer från Iran ansökt om asyl i Sverige, se Migrationsverkets hemsida – statistik om asylansökningar.

³ Se ex. Ludvigsson, SvD Ledare (2021-01-30), ”Likhet inför lagen gäller inte för kristna konvertiter”; Adams m.fl. DN Debatt (2018-02-15), ”Migrationsverket måste respektera konvertitens tro”.

⁴ Se ex. Svensson, J. *Asylsökande konvertiter och myndighetens katekesförhör. En studie om konvertiters asylprocess med Migrationsverket*; Köhler, H. *Rättssäkerhet för asylsökande konvertiter: Hur rättssäker är rådande asylprocess?*

⁵ Den 29 november 2019 hölls en interpellationsdebatt i riksdagen angående Migrationsverkets hantering av konvertiter.

⁶ Bergström m.fl. DN debatt (2019-05-04), ”Hög tid för Sverige att ta hoten mot ateister på allvar”.

starkt kritiska till hur ateister behandlas inom ramen för den svenska asylprocessen. De menar att Migrationsverkets och migrationsdomstolarnas bedömningar i ärenden där ateism har anförts varierar kraftigt, i synnerhet då den asylsökande kommer från Afghanistan. Artikelförfattarna anser att det bland annat beror på att rättslig vägledning från Migrationsöverdomstolen saknas.

Sedan en tid tillbaka har jag arbetat med asylprövning på Migrationsverket. Genom mitt arbete har jag kommit i kontakt med ärenden där ateism anförts som asylskäl. Uttalanden om att bedömningarna i dessa ärenden varierar kraftigt är något som bör göras med försiktighet. Samtidigt råder det, utifrån min erfarenhet, viss osäkerhet på Migrationsverket inför hur dessa ärenden ska utredas och bedömas. Är det till exempel alltid nödvändigt att ta ställning till om den sökande har en ”genuin” ateistisk uppfattning, och vad menas egentligen med det? Då en ateist inte har något behov av att delta i religiösa sammankomster skulle det väl kunna vara tillräckligt att utreda om den ateistiska uppfattningen är känd i hemlandet?

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att utforska under vilka omständigheter en ateistisk uppfattning kan vara flyktinggrundande enligt svensk rätt. Det övergripande syftet kommer att uppnås dels genom en rättsutredning, dels genom en rättsfallsstudie av hur migrationsdomstolarna tillämpar 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) i mål där ateism har anförts som flyktingskäl.

Följande frågeställningar har formulerats för att besvara uppsatsens övergripande syfte:

- Under vilka omständigheter bör en sökande med en ateistisk trosuppfattning bedömas vara flykting enligt svensk rätt?
 - Vilken betydelse tillmäts religionsfriheten som en grundläggande mänsklig rättighet vid flyktingrättsliga bedömningar?
 - Vilken betydelse tillmäts frågan om den anförda trosuppfattningen är äkta och vilka faktorer påverkar bedömningen av om så är fallet?

- Bör samma principer vara tillämpbara när en sökande anfört en ateistisk uppfattning som när en sökande anfört en mer traditionell trosuppfattning?
- Hur bedömer migrationsdomstolarna ärenden där ateism har anförts?
 - Tillämpar domstolarna utlänningslagen utifrån de principer som utgör gällande rätt vid prövningen av religiös förföljelse?
 - Hur tillämpar migrationsdomstolarna utlänningslagen där oklarheter råder?

1.3 Avgränsningar

Enligt svensk och europeisk asylrätt kan en utlänning beviljas internationellt skydd som antingen flykting eller alternativt (subsidiärt) skyddsbehövande.⁷ Uppsatsens huvudsakliga fokus ligger på att undersöka om ateism kan utgöra flyktingskäl. Skyddsgrunden alternativt skyddsbehövande kommer därför endast beröras ytligt.

Principen om non-refoulement utgör en viktig del av flyktingrätten.⁸ Uppsatsen främsta syfte är dock att undersöka hur 4 kap. 1 § UtlL tillämpas vid bedömningen av huruvida ateism kan utgöra flyktingskäl. En utförligare beskrivning av principen om non-refoulement ryms därför inte inom ramen för denna uppsats. Prövningar av religiös förföljelse innefattar inte enbart en bedömning av huruvida sökanden riskerar att utsättas för sådana handlingar som ryms inom principen om non-refoulement. Beslutsfattaren har även att beakta sökandens rätt till religionsfrihet. Inom ramen för denna uppsats ryms inte en grundlig beskrivning av hur religionsfrihet definieras enligt MR-normer. Uppsatsen diskuterar främst vilken betydelse religionsfriheten tillmäts i en flyktingrättslig kontext.

⁷ Bestämmelser om flyktingar och alternativt skyddsbehövande återfinns i 4 kap. 1–2 §§ UtlL, jfr artikel 2 & 15 i skyddsgrundsdirektivet. I svensk rätt fanns tidigare även en tredje skyddsgrund, övriga skyddsbehövande. Skyddsgrunden, övriga skyddsbehövande, har dock inte tillämpats sedan 2016 och finns sedan juli 2021 inte längre kvar i utlänningslagen, se 4 § lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att beviljas uppehållstillstånd i Sverige; Lag (2021:765) om ändringar i utlänningslagen.

⁸ Principen om non-refoulement innebär kortfattat att ingen människa får utvisas eller avvisas till ett område där han eller hon riskerar sitt liv eller sin frihet, eller riskerar att utsättas för tortyr, eller annan omänsklig eller förnedrande behandling. Principen framgår bland annat av artikel 33 (1) i Flyktingkonventionen, men uttrycks även i flera av de mest centrala konventionerna inom MR-området. Principen anses även utgöra internationell sedvanerätt och gäller således för alla stater. För en utförligare beskrivning se ex. Andersson m.fl. (2018) s. 159–164.

Prövning av flyktingskap går grovt förenklat att dela upp i tre steg. Det första steget innefattar prövningen av om sökanden vid ett återvändande till sin hemort riskerar förföljelse. Nästa steg är att bedöma om det finns något rimligt eller relevant internflyktsalternativ i sökandens hemland eller om sökanden kan beredas skydd av myndigheterna i hemlandet. Det sista steget består i att ta ställning till om det finns skäl att utesluta personen från internationellt skydd ifall han eller hon misstänks ha gjort sig skyldig till exempelvis krigsförbrytelser eller folkrättsbrott.⁹ Uppsatsen kommer endast att beröra det första steget.

I huvudsak undersöks om en ateistisk uppfattning kan anses vara skyddsgrundande då den sökande kommer från länder där det enligt lag är förbjudet att uttrycka en ateistisk uppfattning. Mot denna bakgrund är det som regel inte relevant att ta ställning till om det föreligger myndighetsskydd. Förekomsten av eventuella internflyktsalternativ är förvisso av visst intresse, i synnerhet gällande afghanska ateister då situationen för ateister bedöms skilja sig åt i olika delar av landet. Betydelsen av vilken miljö sökanden förväntas återvända till kommer till viss del belysas. Det saknas dock utrymme att redogöra för regleringen kring internflykt. Uteslutande är en separat del av asylrätten som förhållandevis sällan aktualiseras. Kännedom om de olika uteslutandegrunderna är inte heller av central betydelse för förståelsen av denna framställning och kommer därför inte att beröras.

I en svensk kontext är det vanligt att en ateistisk uppfattning anförs i samband med en konvertering från en tidigare religion, vanligtvis islam. Att den sökande har lämnat islam är något den sökande som huvudregel behöver göra sannolikt. Bytet av religion är alltså en bevisfråga, som vanligtvis utgörs av en bedömning av huruvida den sökandes uppgifter är trovärdiga. Syftet med denna uppsats är i första hand att undersöka hur ateism förstås i en flyktingrättslig kontext och under vilka omständigheter en ateistisk uppfattning anses vara skyddsvärd. Ifrågasättande av äktheten i den religiösa uppfattningen är samtidigt ofta en central del av prövningen då religion anförs. Omständigheter av särskild betydelse för bedömningen av huruvida

⁹ I svensk rätt återfinns bestämmelser om uteslutande från internationellt skydd i 4 kap. 2 b-c §§ UtlL; se även artikel 1F i flyktingkonventionen.

den anförda tron är äkta kommer därför att diskuteras. Bevisrättsliga principer av mer allmän karaktär ryms dock inte inom ramen för denna uppsats.

1.4 Metod och material

För att besvara den första övergripande frågan om under vilka omständigheter en ateistisk uppfattning bör vara flyktinggrundade, behöver inledningsvis de olika delarna i rekvisitet *välgrundad fruktan för förföljelse* definieras i enlighet med gällande rätt.

Den rättsdogmatiska metoden används till stor del för detta ändamål.¹⁰

Rättsvetenskapliga undersökningar av den svenska flyktingsbestämmelsens räckvidd är speciella i den bemärkelsen att de vedertagna rättskällorna inte enbart utgörs av svensk lag, lagförarbeten och prejudikat från Migrationsöverdomstolen. Sverige är mot bakgrund av sitt medlemskap i EU bundet av de regler som framgår av skyddsgrundsdirektivet.¹¹ Såväl skyddsgrundsdirektivet som utlänningslagens definition av flyktingbestämmelsen bygger på 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (flyktingkonventionen)¹². UNHCR:s handbok¹³, tillsammans med andra slutsatser som lagts fram av UNHCR:s exekutivkommitté, ska därav också beaktas vid tolkningen av flyktingbestämmelsen.¹⁴

För att besvara frågan om vilken betydelse religionsfriheten tillmäts vid flyktingrättsliga bedömningar analyseras främst UNHCR:s riktlinjer¹⁵ och den praxis som skapats av Europeiska unionens domstol (EU-domstolen) och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen). Doktrin används även till viss del. Metoden kan i huvudsak beskrivas som rättsdogmatisk även om syftet till stor del är att lyfta fram de olika motsättningar som finns avseende vilka

¹⁰ Nääv & Zamboni (2018) s. 21 f.; Sandgren (2018) s. 48 f.

¹¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (omarbetning). Hädanefter "Skyddsgrundsdirektivet".

¹² Genève den 28 juli 1951. Sverige ratificerade flyktingkonventionen den 16 augusti 1954, SÖ 1954:55.

¹³ UNHCR: Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställandet av flyktingars rättsliga ställning – enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga. Hädanefter "Handboken".

¹⁴ Migrationsöverdomstolen uttalade i sitt första avgörande att UNHCR:s handbok ska utgöra en rättskälla vid tolkningen av flyktingbestämmelsen, se MIG 2006:1.

¹⁵ United Nations High Commissioner for Refugees, Guidelines on International Protection No.6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 28 april 2004. Hädanefter "UNHCR Guidelines nr 6".

inskränkningar i religionsfriheten som kan utgöra förföljelse. Besvarandet av frågan utgörs således inte av ett konkret svar på vad som är gällande rätt i denna fråga.

För att besvara frågan om vilken betydelse som tillmäts bedömningen av huruvida den anförda tron är äkta används olika metoder. Den rättsdogmatiska metoden används för att beskriva gällande rätt, som till stor del bygger på Migrationsöverdomstolens avgörande, MIG 2011:29, samt de principer som framgår av UNHCR:s riktlinjer och i skyddsgrundsdirektivet avseende flyktingskap *sur place*. Redogörelsen i denna del avser dock inte enbart att beskriva gällande rätt, utan det anläggs även ett visst kritiskt perspektiv avseende hur Migrationsöverdomstolen och även Migrationsverket i ett rättsligt ställningstagande¹⁶ har valt att tillämpa gällande rätt. I detta hänseende går det att säga att redogörelsen även innehåller rättsanalytiska drag.¹⁷ Vid användandet av denna metod är det även befogat att tillföra annat material än sådant som utgör gällande rätt, exempelvis empiriska studier som undersöker lämpligheten i att utreda äktheten i en religiös uppfattning.

Den andra övergripande frågeställningen kommer att besvaras genom en egen rättsfallsstudie av 100 domar från migrationsdomstolen där ateism har anförts som asylskäl. Materialet utgör underlag för en vidare analys av hur migrationsdomstolarna tillämpar 4 kap. 1 § UtL i dessa mål. Analysen av domarna har genomförts utifrån ett par konkreta frågeställningar, varav domarna till viss del har systematiserats vid besvarandet av de olika frågeställningarna. Urvalet, de specifika frågeställningarna och metoden utvecklas vidare i kapitel 4.

1.5 Disposition

Uppsatsen utgörs av fem kapitel. I kapitel två beskrivs de viktigaste rättskällorna inom den internationella och europeiska flyktingrätten samt deras betydelse vid tillämpningen av utlänningslagen. Därtill diskuteras rekvisitet ”*välgrundad fruktan för förföljelse*” utifrån de rättskällor som utgör gällande rätt. I kapitel tre presenteras förföljelsegrunden religion mer ingående. Inledningsvis redogörs för religionsfrihetens

¹⁶ Migrationsverket, Rättsligt ställningstagande. Metod för prövningen då religion, inklusive konversion och ateism m.m. åberopas som asylskäl, RS/027/2021. Hädanefter ”RS/027/2021”.

¹⁷ Sandgren (2018) s. 50 f.

betydelse vid flyktingrättsliga bedömningar, särskilt avseende rätten att manifesteras en religion och den negativa religionsfriheten. I kapitlet diskuteras även under vilka omständigheter en religiös uppfattning kan eller bör ifrågasättas, samt vilka faktorer som är avgörande vid bedömningen av om sökanden anses ha en *genuin* uppfattning. Därtill innehåller kapitlet ett avsnitt som särskilt berör ateism som asylskäl. I kapitel fyra kommer uppsatsens andra frågeställning att besvaras genom en analys av 100 domar från migrationsdomstolarna. Uppsatsen avslutas med avslutande reflektioner i kapitel 5.

1.6 Forskningsläget

Det saknas etablerad forskning som specifikt undersöker frågan om under vilka omständigheter ateism kan utgöra flyktingskäl. “*The Case of Non-religious Asylum Seekers*”¹⁸ ger en tillförlitlig redogörelse av att en ateistisk uppfattning kan leda till förföljelseliknande behandling i ett flertal länder, men säger lite om hur ateism som flyktingskäl bedöms i praktiken, bortsett från att det finns ett fåtal kända fall där ateister har beviljats internationellt skydd.

Forskningen om förföljelsegrunden religion är även den något begränsad, särskilt när det kommer till svenska studier. *Migrationsrätt: skyddsbehov och trovärdighet i asylärenden*¹⁹ är det svenska forskningsbidrag som har varit till störst hjälp vid författandet av denna uppsats. Boken innehåller en detaljerad beskrivning och analys av de relevanta rättsakter, styrdokument och den praxis som utgör gällande rätt vid prövningen av religiös förföljelse, och ger således en bra grundförståelse. Därtill beskrivs tidigare forskning inom området. Denna uppsats har dock inte ett lika brett anslag utan avser att fokusera på de delar som anses vara av störst betydelse vid bedömningen av om ateism kan utgöra flyktingskäl.

Trovärdighetsbedömningar av om den anförda tron är genuin eller äkta är det forskningsområde som har fått mest uppmärksamhet i internationell forskning. Det finns ett par empiriska studier att tillgå som bland annat undersöker betydelsen av vilka frågor som ställs vid utredningen av genuinitet.²⁰ Studierna ger en ökad förståelse

¹⁸ Nixon (2018).

¹⁹ Thorburn Stern & Wikström (2016).

²⁰ Kagan (2010); Anderson (2013).

för hur religiösa trovärdighetsbedömningar har kommit att tillämpas vid prövningen av religion som flyktingskäl. Denna förståelse är betydelsefull vid analysen av hur migrationsdomstolarna bedömer ateism, då genuiniteten i den ateistiska uppfattningen ofta tillmäts stor vikt vid bedömningen av huruvida sökanden anses ha flyktingskäl.

En svensk undersökning som har kritiserat Migrationsverkets och migrationsdomstolarnas bedömningar av kristna konvertiter är *Konvertituredningen: Rapport om Migrationsverkets hantering av konvertiters asylprocess*.²¹

²¹ Bergström, Maria Gustin m.fl. (2019). Hädanefter "*Konvertituredningen*". Om rapporten är utförd på ett objektivi t sätt går att diskutera, beaktat att personerna som deltagit i undersökningen också är medlemmar i de frikyrkosamfund som har tagit initiativ till undersökningen.

2 Det rättsliga ramverket

2.1 Utlänningslagen (2005:716)

2005 års utlänningslag (UtlL) är den lag i Sverige som framför allt tillämpas vid prövningen av asylrättsliga ärenden. En utlänning som befinner sig i Sverige eller vid någon av landets gränser kan ansöka om asyl om personen upplever ett behov av skydd. Enligt utlänningslagen avses med asyl ”ett uppehållstillstånd som beviljas en utlänning på grund av att han eller hon är flykting eller alternativt skyddsbehövande”.²²

Något förenklat behöver såväl flyktingar som alternativt skyddsbehövande göra sannolikt att det föreligger en risk för skyddsgrundande behandling vid ett återvändande till hemlandet för att beviljas uppehållstillstånd. Den avgörande skillnaden mellan de två skyddsgrundarna är att en flykting även måste göra sannolikt att den skyddsgrundande behandlingen går att koppla till personens ras, nationalitet, politiska eller religiösa uppfattning, kön, sexuella läggning eller tillhörighet till en viss samhällsgrupp.²³

Under lång tid beviljades permanenta uppehållstillstånd som huvudregel till alla som bedömdes vara skyddsbehövande enligt utlänningslagen. I praktiken hade det därför sällan någon avgörande betydelse för den enskilde utlänningen om han eller hon beviljades asyl såsom flykting eller alternativt skyddsbehövande. I och med införandet av ”den tillfälliga lagen” 2016, blev istället tidsbegränsade uppehållstillstånd huvudregel. Flyktingar beviljades enligt de nya bestämmelserna uppehållstillstånd i tre år, medan alternativt skyddsbehövande beviljades 13 månaders uppehållstillstånd.²⁴

I april 2021 lade regeringen fram ett förslag om ändrade regler i utlänningslagen. Där föreslogs bland annat att den tillfälliga lagen skulle upphöra och att reglerna om tidsbegränsade uppehållstillstånd skulle införas i utlänningslagens 5 kapitel.²⁵

²² 1 kap. 3 § UtlL. För en utförligare beskrivning av asylbegreppet, se Wikrén & Sandesjö (2020) s. 74–77

²³ Jfr 4 kap. 1–2 §§ UtlL.

²⁴ Se 5 § lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

²⁵ Prop. 2020/21:191 s. 46.

Förslaget godkändes av riksdagen och de nya reglerna började gälla den 20 juli 2021.²⁶ I och med de ändrade reglerna går det att hävda att beviljandet av flyktingskap har kommit att få än större betydelse för de som söker asyl i Sverige.

Den här uppsatsen avser att undersöka ateism som asylskäl. Skyddsgrundande behandling som går att koppla till att en person är ateist bör falla inom ramen för vad som utgör religiös förföljelse. Av denna anledning kommer uppsatsens huvudsakliga fokus att ligga på bedömningen av flyktingskap. Utgångspunkten är således 4 kap. 1 § första stycket UtIL där följande framgår:

Med flykting avses i denna lag en utlänning som

- befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och
- inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd.²⁷

2.2 Internationella och europeiska rättskällor av särskild betydelse

När en svensk beslutsfattare eller domare ska ta ställning till vem som är flykting enligt 4 kap. 1 § UtIL är det nödvändigt att beakta ett flertal olika rättsakter.

Flyktingbestämmelsen i utlänningslagen bygger på rättsakter som går att finna inom såväl den internationella flyktingrätten som EU-rätten. För att utröna vad som är gällande rätt är det nödvändigt att studera samtliga dessa rättskällor.²⁸ Nedan redogörs för de viktigaste rättskällorna inom den internationella och europeiska asyl- och flyktingrätten samt deras betydelse vid den svenska prövningen av flyktingskap.

2.2.1 Flyktingkonventionen

Definitionen av vem som är flykting i utlänningslagen överensstämmer nästintill helt med den definition som framgår av artikel 1 A (2) i flyktingkonventionen och dess

²⁶ Lag (2021:765) om ändringar i utlänningslagen.

²⁷ 4 kap. 1 § UtIL.

²⁸ Andersson m.fl. (2018) sid. 21–22.

tilläggsprotokoll från 1967 (New York-protokollet)²⁹. Av artikel 1 A (2) i flyktingkonventionen framgår att med flykting avses en person som:

[...] i anledning av välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning befinner sig utanför det land, vari han är medborgare, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar begagna sig av sagda lands skydd [...]³⁰

Flyktingkonventionens definition av vem som anses vara flykting fördes in i den svenska utlänningslagstiftningen i samband med 1980 års utlänningslag. Tidigare hade flyktingar definierats såsom ”*politiska flyktingar som i sitt hemland löper risk för politisk förföljelse*”. I förarbetena till 1980 års utlänningslag angavs att det var eftersträvansvärt att den definition som framgår av flyktingkonventionen också lades till grund för den svenska utlänningslagstiftningen. Flyktingkonventionens centrala betydelse för den internationella flyktingrätten betonades och termen *politisk flykting* ersattes av termen *flykting*. Vidare föreslogs att en utlänning som bedömts vara flykting även skulle beviljas en formell flyktingförklaring (numera flyktingstatusförklaring).³¹

Att flyktingkonventionens definition av vem som är flykting är av central vikt vid bedömningen av flyktingskap enligt utlänningslagen har flera gånger lyfts fram av lagstiftarna.³² Då flyktingkonventionens lydelse är nära identisk med den som framgår av 4 kap. 1 § UtL behöver inte en svensk beslutsfattare eller domare fundera närmare på bestämmelsens ordalydelse vid bedömningen av flyktingskap. Att flyktingkonventionen anses vara en auktoritativ rättskälla har dock stor betydelse för hur flyktingbegreppet tolkas och tillämpas i Sverige.

2.2.2 UNHCR:s handbok och riktlinjer

FN:s flyktingorgan, United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), har fått uppdraget att bereda skydd åt flyktingar runtom i världen. Uppdraget styrs bland annat genom direktiv från FN:s generalförsamling.³³ År 1996 lade regeringen fram ett förslag om en rad förändringar till 1989 års utlänningslag. I förslaget som går under

²⁹ 1967 års protokoll rörande flyktingars rättsliga ställning, New York den 31 januari 1967. SÖ 1967:45.

³⁰ Artikel 1 A (2) i flyktingkonventionen.

³¹ Prop. 1979/80:96 s. 39–45.

³² Se ex. Prop. 1996/97:25 s. 95–96; Prop. 2005/06:6 s. 7; Prop. 2009/10:31 s. 98–99.

³³ Wikrén & Sandesjö (2020) s. 57 f.

namnet *Svensk migrationspolitik i ett globalt perspektiv* framhålls bland annat att Sveriges tolkning och tillämpning av flyktingkonventionen bör finna vägledning i UNHCR:s handbok och i de slutsatser som har utformats av UNHCR:s exekutivkommitté.³⁴ Denna tillämpning bekräftas i förarbetena till vår nuvarande utlänningslag och där anges även att UNHCR:s riktlinjer om internationellt skydd (Guidelines on International Protection) kan ge ytterligare vägledning.³⁵ Att UNHCR:s handbok tillsammans med andra slutsatser som lagts fram av UNHCR:s exekutivkommitté är viktiga rättskällor har också uttryckts av Migrationsöverdomstolen.³⁶

Handboken kom till i slutet av 1970-talet på uppdrag av UNHCR:s exekutivkommitté med syftet att ge vägledning åt personer som arbetar med att göra bedömningar av flyktingskap.³⁷ Handboken består av två delar. Den första delen utgörs av vägledande artiklar avseende de olika kriterier som är relevanta att ta ställning till vid fastställandet av flyktingskap. Definitionen av begreppen *välgrundad fruktan* och *förföljelse*, samt de olika flyktinggrunderna är exempel på sådana kriterier. Den andra, kortare, delen består av vägledning kring frågor av mer processuell karaktär. Som ett komplement till handboken har UNHCR sammanställt ett antal riktlinjer inom olika områden av flyktingrätten där man har funnit ett behov av ytterligare vägledning. Totalt har 13 olika riktlinjer utfärdats mellan 2002 och 2017.³⁸ Artiklar och riktlinjer som är av störst relevans för den här uppsatsen kommer att behandlas mer ingående när rekvisitet välgrundad fruktan för förföljelse och förföljelsegrunden religion går igenom.

2.2.3 Skyddsgrundsdirektivet och praxis från EU-domstolen

I och med att Sverige är medlem i EU är Migrationsverket och migrationsdomstolarna även skyldiga att förhålla sig till de direktiv och förordningar som reglerar migrations- och asylfrågorna inom EU. Amsterdamfördraget, som trädde i kraft 1999, satte ramarna för utvecklandet av ett gemensamt europeiskt asylsystem. Idag har ett flertal direktiv och förordningar upprättats. Dessa påverkar tillämpningen av flera migrationsrättsliga frågor inom EU. Ett av målen med det nya systemet var att upprätta

³⁴ Prop. 1996/97:25 s. 96.

³⁵ Prop. 2004/05:170 s. 94–95; Prop. 2005/06:6 s. 7.

³⁶ Se ex. MIG 2006:1.

³⁷ Andersson m.fl. (2018) s. 131.

³⁸ Wikrén & Sandesjö (2020) s. 59.

ett antal miniminormer för när en tredjelandsmedborgare skulle betraktas som skyddsbehövande. Reglerna skulle bygga på flyktingkonventionen och dess tilläggsprotokoll.³⁹ År 2004 antogs det första skyddsgrundsdirektivet⁴⁰ som reglerade när en utlänning anses uppfylla kriterierna för internationellt skydd, inkluderat kriterierna för flyktingskap. Direktivet ersattes senare av det omarbetade skyddsgrundsdirektivet 2013 (skyddsgrundsdirektivet). Det omarbetade skyddsgrundsdirektivet har införlivats i utlänningslagen.⁴¹ I skyddsgrundsdirektivet anges bland annat vad som är att betrakta som förföljelse. Vidare framgår anvisningar om hur olika fakta ska bedömas vid fastställande av flyktingskap. Direktivet består uteslutande av minimiregler, vilket betyder att det står Sverige fritt att använda sig av mer tillåtande regler så länge dessa faller inom ramen för direktivet.⁴²

Europeiska unionens domstol, EU-domstolen, är den instans som är ansvarig för att se till att EU-rätten tolkas och tillämpas likadant av samtliga medlemsstater. Domstolen behandlar ett flertal olika måltyper, men vanligast är att domstolen tar upp mål om begäran av förhandsavgörande. Migrationsöverdomstolen, liksom andra nationella domstolar som är sista instans, måste begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen ifall de är osäkra på hur en artikel i skyddsgrundsdirektivet ska tolkas. Detsamma gäller om det finns frågetecken om den nationella lagstiftningen överensstämmer med EU-rätten. EU-domstolen avger då ett svar på denna fråga genom en dom eller motiverat beslut. EU-domstolens tolkning är sedan bindande för alla nationella domstolar vid bedömning av ärenden där likartade frågor tas upp.⁴³

2.2.4 Europakonventionen och praxis från Europadomstolen

Sedan 1 januari 1995 gäller den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) som svensk lag.⁴⁴ I regeringsformen återfinns även en bestämmelse som stadgar att ingen lag eller annan

³⁹ Andersson m.fl. (2018) s. 27–32.

⁴⁰ Rådets direktiv 2004/83/EG av den 29 april om miniminormer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer skall betraktas som flyktingar eller som personer som av andra skäl behöver internationellt skydd samt om dessa personers rättsliga ställning och om innehållet i det beviljade skyddet

⁴¹ Prop. 2013/14:248.

⁴² Artikel 3 i skyddsgrundsdirektivet.

⁴³ Andersson m.fl. (2018) s. 27; se även [CURIA - Om domstolen - Europeiska unionens domstol \(europa.eu\)](#).

⁴⁴ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

föreskrift får stå i strid med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen.⁴⁵ Normalt sett utgör inte Europakonventionen något hinder för konventionsstaterna att utvisa eller avvisa utlänningar. Vid prövningen av asylansökningar finns det dock ett par artiklar i konventionen som måste beaktas. Konventionsstaterna får inte utvisa en utlänning som vid ett återvändande till hemlandet riskerar sitt liv (artikel 2) eller att utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3). Att det råder ett förbud mot utvisning eller avvisning i sådana fall har etablerats i praxis från Europadomstolen. Även artikel 8 om rätten till skydd för privat- och familjeliv och artikel 13 om rätten till ett effektivt rättsmedel kan utgöra hinder mot utvisning eller avvisning.⁴⁶

Under lång tid var ansvaret att övervaka hur konventionsstaterna levde upp till de förpliktelser som framgår av Europakonventionen, uppdelat mellan Europarådets kommission för de mänskliga rättigheter (Europakommissionen) och Europadomstolen. Genom ikraftträdandet av konventionens elfte tilläggsprotokoll 1998 blev det enbart Europadomstolens ansvar.⁴⁷ Enligt artikel 46:1 är konventionsstaterna skyldiga att följa de domar som meddelas av Europadomstolen i mål de själva är parter. Avgöranden från Europadomstolen har dock ofta även betydelse vid bedömningar av liknande fall då konventionsstaterna förväntas efterleva den praxis som skapas av Europadomstolen.⁴⁸

2.3 Välgrundad fruktan för förföljelse

”Välgrundad fruktan för förföljelse” beskrivs i handboken som flyktingdefinitionens nyckelfras. Enligt UNHCR reflekterar frasen upphovsmännens tankar om de mest grundläggande beståndsdelarna av flyktingskapet.⁴⁹ Inledningsvis bör det förtydligas att flyktingbedömningen ska utgå från omständigheterna som föreligger vid den aktuella tidpunkten då beslutet fattas. Beslutsfattaren eller domaren har alltså att ta ställning till om sökanden, utifrån vad som är känt vid tillfället för ärendets avgörande, känner en välgrundad fruktan för förföljelse.⁵⁰ Att en sökande kan göra sannolikt att

⁴⁵ RF 2:19.

⁴⁶ Prop. 2009/10:31 s. 81.

⁴⁷ Danelius (2015) s. 22.

⁴⁸ Danelius (2015) s. 60.

⁴⁹ Handboken, artikel 37.

⁵⁰ MIG 2013:15; Handboken, artikel 42.

den tidigare har varit utsatt för förföljelse är dock något som väger tungt även vid en framåtsyftande bedömning.⁵¹ Denna omständighet i sig är dock inte tillräcklig för att flyktingskap ska anses föreligga.⁵²

2.3.1 Välgrundad fruktan

Begreppet *välgrundad fruktan* (*well founded fear*) har diskuterats ingående i den internationella doktrinen. Framförallt rör diskussionen om tyngdpunkten vid flyktingbedömningen ska ligga på ordet *välgrundad*, eller ordet *fruktan*.⁵³ Som ovan nämnts anses handboken utgöra en viktig rättskälla för tolkningen av flyktingbegreppet. Enligt handboken fäster definitionen stor vikt vid det subjektiva elementet, alltså ordet *fruktan*.

Sökandens berättelse bör enligt handboken i första hand ligga till grund för bedömningen av om det föreligger en fruktan. Specifik information om sökandens hemland bör användas som ett komplement till den sökandes berättelsen. Att personer kan uppleva eller känna olika inför en likartad situation bör också beaktas. Ett förhållande som upplevs outhärdligt av en person behöver inte göra det av en annan. Som exempel på detta anges förnekandet av en stark politisk eller religiös övertygelse, vilket kan upplevas mer inskränkande för somliga än andra.⁵⁴ Den sökandes fruktan måste samtidigt ges stöd av ett objektiva förhållande för att fruktan ska kunna bedömas som trovärdig. Vid bedömningen av huruvida uppgifterna är trovärdiga är det av vikt att sätta dessa i relation till information om sökandens hemland.⁵⁵ Handboken ger alltså inte uttryck för att förfarandet enbart ska utgöras av en riskbedömning. Avgörande är om sökanden ger uttryck för en stark fruktan, och att de uppgifter som lämnas till stöd för detta inte står i strid med relevant information om hemlandet.

Att rekvisitet består av både en subjektiv och en objektiv del, och att båda dessa delar ska beaktas har bekräftats av Migrationsöverdomstolen.⁵⁶ Det bör dock stå klart att tyngdpunkten inom svensk rätt snarare ligger på den objektiva delen.

⁵¹ MIG 2007:16; Artikel 4.4 i skyddsgrundsdirektivet; Prop. 2005/06:6 s. 9; Handboken, artikel 45.

⁵² MIG 2007:16.

⁵³ Mycket kortfattat anför Grahl-Madsen, Hathaway m.fl. att den subjektiva rädslan inte bör vara avgörande vid bedömningen av flyktingskap, se Wikrén & Sandesjö (2020) s. 182 ff. för vidare hänvisning.

⁵⁴ Handboken, artikel 37, 40 & 41.

⁵⁵ Handboken, artikel 38 & 42.

⁵⁶ MIG 2007:37.

Migrationsöverdomstolen har slagit fast att vid prövningen av huruvida fruktan är välgrundad ska det göras en bedömning av risken för att sökanden kommer att utsättas för förföljelse. Av störst vikt är således bedömningen av huruvida det föreligger en reell risk för förföljelse. Sökandens personliga omständigheter bör dock vägas in vid denna bedömning.⁵⁷

2.3.2 Förföljelse

För att flyktingskäl ska anses föreligga krävs att de handlingar som sökanden riskerar (känner välgrundad fruktan) att utsättas för är att betrakta som förföljelse enligt 4 kap. 1 § UtIL. Det är inte möjligt att ge någon precis eller uttömmande beskrivning av vilka handlingar som utgör förföljelse, vilket kan anses vara förståeligt beaktat ordets vida karaktär. I den nuvarande utlänningslagen saknas helt definition av ordet förföljelse. Går vi tillbaka till 1980 års utlänningslag går det dock att finna en definition. Där definieras förföljelse som handlingar ”som riktar sig mot utlänningens liv eller frihet eller annars är av svår beskaffenhet”.⁵⁸ Även om den definitionen inte har tagits med i efterföljande utlänningslagar så har den fortfarande relevans enligt förarbetsuttalanden.⁵⁹

Definitionen som återfinns i 1980 års utlänningslag ligger även mycket nära lydelsen som framgår av artikel 33 i flyktingkonventionen avseende förbudet mot utvisning av en person till ett område där han eller hon riskerar sitt liv eller frihet (principen om non-refoulement). Att artikel 33 i konventionen ger vägledning för tolkningen av begreppet förföljelse framgår också av handboken.⁶⁰ Här bör det dock påpekas att denna definition riskerar att vara något missledande avseende termen *riskerar sin frihet*. Personer som riskerar att frihetsberövas för att de har begått brott är i normalfallet inte att betrakta som flyktingar. För att citera handboken: ”en flykting är ett offer eller ett potentiellt offer, för orättvisa och inte en rymling undan rättvisan”.⁶¹ Om straffet är oproportionerligt kan det dock utgöra förföljelse.⁶² Av förarbetena till utlänningslagen framgår att ett enstaka, kortvarigt frihetsberövande i sig inte utgör

⁵⁷ MIG 2011:8; MIG 2008:39.

⁵⁸ Utlänningslagen (1980:376) 3 § 3 stycket.

⁵⁹ Prop. 2009/10:31 s. 102; Prop. 1988/89:86 s. 77 & 154.

⁶⁰ Handboken, artikel 51.

⁶¹ Handboken, artikel 56.

⁶² Här är det av vikt att undersöka om lagstiftningen i sökandens hemland strider mot allmänna mänskliga rättigheter. Vägledning kan finnas i internationella konventioner om mänskliga rättigheter, jfr Handboken, artikel 59–60; Artikel 9.2 i skyddsgrundsdirektivet.

förföljelse normalt sett. I sådant fall krävs det ytterligare omständigheter, till exempel att frihetsberövandet är en del av systematiska trakasserier av sökanden.⁶³

Hot mot liv eller oproportionerliga frihetsberövanden, som inte utgörs av något enstaka tillfälle är alltså som huvudregel alltid att betrakta som förföljelse. Av handboken framgår även att andra allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter kan anses utgöra förföljelse.⁶⁴ Av artikel 9.1 i skyddsgrundsdirektivet framgår en liknande beskrivning av vad som utgör förföljelse. Enligt skyddsgrundsdirektivet utgör handlingar som är tillräckligt allvarliga eller på grund av sin upprepning innebär en allvarlig överträdelse av de mänskliga rättigheterna förföljelse. Särskilt nämns de mänskliga rättigheter som aldrig får inskränkas enligt artikel 15.2 i Europakonventionen.⁶⁵ Sådana inskränkningar får således alltid anses utgöra förföljelse.

I samband med införlivandet av det första skyddsgrundsdirektivet i svensk rätt fann regeringen att det inte krävdes en utförligare beskrivning av begreppet förföljelse i lag. Det ansågs vara mer lämpligt att domstolarna, med stöd av förarbetena och internationella riktlinjer, skulle få utveckla tolkningen av begreppet. Vidare uttalade regeringen att en precisering av begreppet skulle kunna leda till en låsning inom rättstillämpningen som inte hade varit önskvärd.⁶⁶

Att hot mot livet, frihet, tortyr eller slaveri utgör förföljelse bör anses stå klart utifrån både svensk och internationell praxis. Vad som är mer omtvistat är när handlingar som är av mer diskriminerande karaktär kan anses utgöra förföljelse. För att diskriminering ska anses utgöra förföljelse krävs att handlingarna har en viss intensitet. Av handboken framgår att de diskriminerande åtgärderna kan utgöra förföljelse om de är av ”avsevärt menlig natur” för den som drabbas. Exempel på sådana åtgärder kan vara stora inskränkningar i möjligheten att försörja sig eller att utöva sin religion, eller att en person helt exkluderas från undervisningssystemet.⁶⁷

⁶³ Prop. 2005/06:6 s. 10.

⁶⁴ Handboken, artikel 51.

⁶⁵ Det rör sig om artikel 2 (rätt till liv), artikel 3 (förbud mot tortyr), artikel 4.1 (förbud mot slaveri eller tvångsarbete) & artikel 7 (inget straff utan lag) i Europakonventionen.

⁶⁶ Prop. 2009/10:31 s. 102 f.

⁶⁷ Prop. 2005/6:6 s. 10; Handboken, artikel 54; MIG 2008:21.

2.3.3 Orsakssamband

I utlänningslagens 4 kap. 1 § används orden *på grund av* för att beskriva kravet på att de handlingar som utgör förföljelse även ska gå att koppla till någon av förföljelsegrunderna, exempelvis en religiös uppfattning. Skyddsgrundsdirektivet anger att det ska finnas ett *samband* mellan skälen för förföljelse och de handlingar som utgör förföljelse.⁶⁸ I förarbetena till utlänningslagen anges att den fruktade förföljelsen ska gå att härleda till någon av förföljelsegrunderna. Därtill anges att detta ska tolkas i ljuset av flyktingkonventionen och att vägledning kan hämtas från UNHCR:s handbok.⁶⁹ Av handboken framgår att sökanden inte själv har någon skyldighet att analysera sitt ärende till den grad att han eller hon i detalj ska kunna urskilja orsakerna till förföljelsen. Det är istället upp till utredaren att klargöra omständigheterna.⁷⁰

Det anses inte vara rimligt att kräva av en sökande att han eller hon kan visa att förföljarens motiv går att koppla till sökandens religiösa uppfattning.⁷¹ Vad som bör vara relevant är huruvida det går att fastställa att exempelvis personens religiösa uppfattning kan vara en bidragande orsak till risken för framtida förföljelse.⁷² Kan sökanden göra sannolikt att han eller hon riskerar förföljelse vid ett återvändande bör det alltså inte ställas särskilt höga krav för att göra sannolikt att förföljelsen går att härleda till exempelvis personens religiösa uppfattning.

⁶⁸ Artikel 9.3 i skyddsgrundsdirektivet.

⁶⁹ Prop. 2013/14:248 s. 33.

⁷⁰ Handboken, artikel 66–67.

⁷¹ Goodwin-Gill & McAdam (2007) s. 101–102.

⁷² *The Michigan Guidelines on Nexus to a Convention Ground.* para. 13.

3 Religiös förföljelse

Flyktingkonventionen kom till för att ge skydd åt de personer som tvingats fly under andra världskriget, däribland alla de judar som flytt undan förintelsen. Att upphovsmakarna valde att ta med religion som en av flyktingkonventionens fem förföljelsegrunder kan mot denna bakgrund ses som en självklarhet.⁷³ Flyktingrättsliga bedömningar på grund av religion anses samtidigt vara mycket komplexa.⁷⁴ Beslutsfattaren har inte enbart att förhålla sig till om sökanden vid ett återvändande till hemlandet riskerar att utsättas för handlingar som utgör förföljelse enligt den definition som presenterats ovan. Vid bedömningen ska även beaktas om eventuella inskränkningar i sökandens religionsfrihet kan utgöra förföljelse. Var gränsen går för när en inskränkning i religionsfriheten anses vara tillräckligt allvarlig, kan samtidigt vara svårt att utröna. Bedömningen försvåras därtill ofta av att det kan finnas skäl att ifrågasätta om den sökande verkligen har den religiösa uppfattning som han eller hon gör gällande.

3.1 Utgångspunkter vid bedömningen av religiös förföljelse

I propositionen till utlänningslagen framgår inte någon separat diskussion om flyktinggrunden religion utan den tas endast upp som en av de olika förföljelsegrunderna.⁷⁵ Av regeringens förslag till ändringar i utlänningslagen i samband med genomförandet av det ursprungliga skyddsgrundsdirektivet framgår inte heller någon mer utförlig diskussion om religion som flyktinggrund.⁷⁶ I betänkandet återfinns emellertid vissa resonemang. Där nämns bland annat att förbud mot religionsutövning är något som kan utgöra förföljelse. Vidare hänvisas till de artiklar i UNHCR:s handbok som berör flyktinggrunden religion.⁷⁷ Av handboken framgår att religiös förföljelse kan yttra sig på olika sätt. Det kan vara förbud mot medlemskap i ett religiöst samfund eller förbud mot enskild eller offentlig gudstjänstutövning. Förbud mot religionsundervisning eller allvarliga former av diskriminering som går att

⁷³ Musalo (2004) s. 166; Kagan (2010) s. 1181.

⁷⁴ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 1.

⁷⁵ Jfr Prop. 2004/05:170.

⁷⁶ Jfr Prop. 2009/10:31.

⁷⁷ Se SOU 2006:6 s. 5 & 109 f.

koppla till att en person tillhör ett särskilt religiöst samfund eller utövar sin religion, kan också utgöra förföljelse.⁷⁸

Vidare uttrycker handboken att enbart medlemskap i ett religiöst samfund inte är tillräckligt, men kan vara det under speciella omständigheter.⁷⁹ Vad som menas med medlemskap är något oklart. Ska det förstås som att en person är registerförd som tillhörande en viss religion eller avses även själva tillhörigheten till en religion. Ur ett svenskt perspektiv kan det ses som förståeligt att medlemskap i exempelvis Svenska kyrkan inte behöver ha särskilt mycket att göra med en persons verkliga religiösa tillhörighet eller uppfattning. Kanske är det denna distinktion upphovsmakarna vill belysa. Samtidigt utgår religionsbaserade flyktingprövningar inte sällan från premissen att en specifik religiös grupp i ett land utsätts för förföljelse. Att uttrycka att medlemskapet normalt sett inte är tillräckligt kan därför ses som olyckligt då det kan tolkas som att själva tillhörigheten till en religion normalt sett inte är tillräckligt.

Varken flyktingkonventionen eller utlänningslagen definierar närmre vad som utgör religion. Av UNHCR:s riktlinjer från 2004 angående prövningen av ansökningar om internationellt skydd baserat på religion framgår att begreppet *belief* (tro), ska tolkas så att det omfattar teistiska, icke teistiska och ateistiska uppfattningar.⁸⁰ Motsvarande formulering av vad begreppet *religion* ska omfatta framgår även av skyddsgrundsdirektivet.⁸¹ Enligt UNHCR:s riktlinjer ska skyddsbehov på grund av religiös uppfattning inte enbart bedömas utifrån religion som en övertygelse eller tro. Skyddsbehov på grund av religion bör också inkludera bedömningen av religiös förföljelse som går att härleda till religion som en identitet eller ett sätt att leva.⁸² Enligt EU-domstolen behöver den anförda trosuppfattningen inte vara av traditionell karaktär, och omständigheten att den sökande inte tillhör något religiöst samfund är inte heller avgörande vid tillämpningen av begreppet religion. Vid bedömningen av huruvida en sökande tillhör en viss religion ska eventuella andra faktorer som har att göra med personens identitet, etnicitet eller kön, också beaktas.⁸³

⁷⁸ Handboken, artikel 72.

⁷⁹ Handboken, artikel 73.

⁸⁰ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 6.

⁸¹ Artikel 10.1 (b) i skyddsgrundsdirektivet.

⁸² UNHCR Guidelines nr 6, punkt 5.

⁸³ C-56/17 *Bahtiyar Fahti mot Bulgarien*, EU:C:2018:803, punkt 78–80 & 88.

3.2 Religionsfrihetens betydelse vid flyktingrättsliga bedömningar

En av de stora utmaningarna vid bedömningen av huruvida det föreligger religiös förföljelse är frågan om hur flyktinggrunden religion förhåller till religionsfriheten som en grundläggande mänsklig rättighet. Asylsökande som befinner sig i någon av EU:s medlemsstater har en vidsträckt rätt att få leva i enlighet med den religiösa eller icke-religiösa övertygelse som önskas. I en europeisk kontext framgår rätten till religionsfrihet av artikel 9.1 i Europakonventionen och denna rättighet får endast inskränkas i begränsade undantagsfall.⁸⁴ Kan då en asylsökande som befinner sig i Sverige eller någon annan av EU:s medlemsstater hävda att flyktingskäl föreligger med argumentet att religionsfriheten i hans eller hennes hemland inte är lika vidsträckt som här? Det korta svaret på denna fråga är nej. Hur stor betydelse rätten till religionsfrihet har vid prövningen av flyktingskap beror dock på hur man väljer att tolka de rättsliga instrument och den praxis som finns att tillgå.

Europadomstolen har uttalat att skyddet för religionsfrihet enligt artikel 9 i Europakonventionen i huvudsak gäller för personer som befinner sig inom konventionsstaterna. Konventionsstaterna är enligt Europadomstolen förpliktade att leva upp till de ideal om demokrati, rättssäkerhet och mänskliga rättigheter som Europakonventionen ställer upp. Staterna har förvisso skyldigheter gentemot personer från andra jurisdiktioner i enlighet med flyktingkonventionen. Dessa förpliktelser framgår dock som huvudregel av artiklarna 2 och 3 i Europakonventionen. Artikel 9 kan enligt domstolen inte förstås som en skyldighet för konventionsstaterna att stå som garant för att alla människor på jorden erkänns samma nivå av religionsfrihet. Eventuellt kan artikel 9 vara tillämplig i fall där det föreligger ”*flagranta*” överträdelser av rätten att få utöva sin religion, men dessa fall bör snarare kunna prövas utifrån artikel 3.⁸⁵ Denna ordning har beästs av att Europadomstolen som huvudregel har valt att pröva mål där religiös förföljelse har anförts utifrån artikel 2 &

⁸⁴ Av artikel 9.2 i Europakonventionen framgår: ”friheten att utöva sin religion eller tro får endast underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten eller till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter”.

⁸⁵ *Z and T v. the United Kingdom* no. 27034/05, 26 februari 2006, s. 7.

3 i Europakonventionen.⁸⁶ Utifrån detta synsätt tycks religionsfriheten nästintill sakna betydelse vid flyktingrättsliga bedömningar.

Vad säger då UNHCR:s handbok om religionsfrihetens betydelse? Av de artiklar som specifikt berör religion framgår enbart att FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 och FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR)⁸⁷ från 1966 ”proklamerar” rätten till religionsfrihet.⁸⁸ Av artiklarna som på ett mer generellt plan berör begreppet förföljelse framgår dock att allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter också kan konstituera förföljelse, även andra kränkningar än de som faller inom ramen för vad som skyddas enligt artikel 33 i flyktingkonventionen (principen om non-refoulement).⁸⁹ Liknande beskrivning framgår även av artikel 9.1 i skyddsgrundsdirektivet. Enligt artikel 9.1 avses dock särskilt de mänskliga rättigheter som stater enligt artikel 15.2 i Europakonventionen aldrig får göra avsteg från, inte ens i en tid av krig eller annat allmänt nödläge. De rättigheter som omnämns där rör emellertid rätten till liv, skyddet mot tortyr eller slaveri och skyddet mot att inte straffas utan lag.⁹⁰ Religionsfriheten ser således inte ut att ha någon särställning enligt skyddsgrundsdirektivet.

Enligt Seidlitz (2018) bör flyktingrätten tolkas och tillämpas i samklang med den pågående utvecklingen inom MR-området då flyktingkonventionen utgör en särskild del av MR-regelverket. Normer på MR-området är därför till stor vägledning för tolkningen av om det en sökande riskerar att utsättas för konstituerar förföljelse. Att så är fallet framgår enligt Seidlitz av kommentarer och rekommendationer, utfärdade av FN:s olika konventionskommittéer.⁹¹ Kommittéerna har att granska om de anslutna staterna till de olika konventionerna på MR-området lever upp till sina åtaganden.⁹² Kommittén för de mänskliga rättigheterna (MR-kommittén)⁹³ har exempelvis gett ut en allmän kommentar avseende hur religionsfriheten ska förstås enligt artikel 18 i ICCPR.⁹⁴ Enligt Seidlitz⁹⁴ är en sådan kommentar av stor betydelse vid bedömningen

⁸⁶ Thorburn & Wikström (2016) s. 103.

⁸⁷ *International Covenant on Civil and Political Rights*, New York den 16 december 1966. SÖ 1971:42.

⁸⁸ Handboken, artikel 71.

⁸⁹ Handboken, artikel 51.

⁹⁰ Se artikel 2,3,4.1 & 7 i Europakonventionen.

⁹¹ Andersson m.fl. (2018) s. 124-127.

⁹² Andersson m.fl. (2018) s. 139.

⁹³ *UN Human Rights Committee*.

⁹⁴ UN Human Rights Committee, CCPR General Comment No. 22: Article 18 (Freedom of Thought, Conscience or Religion). Hädanefter ”CCPR General Comment No. 22”.

av religiös förföljelse.⁹⁵ Om denna tolkning av MR-rättens betydelse mer ger uttryck för ett önsketänkande inför hur flyktingrätten bör tillämpas än hur den faktiskt tillämpas går dock att diskutera. Att argumentera för att MR-kommitténs uttalanden är av stor vikt med hänvisning till att bland annat MR-kommittén uttrycker detta kan ses som ett cirkelresonemang. Beslut från MR-kommittén i enskilda klagomål anses inte vara folkrättsligt bindande.⁹⁶ Mot denna bakgrund går det att diskutera om kommitténs generella kommentar kan anses utgöra något mer än generella vägledningar vid bedömningen av flyktingskap.

Seidlitz' synsätt ges dock visst stöd av UNHCR:s riktlinjer. I riktlinjernas inledande avsnitt framgår att vid bedömningen av religiösa flyktingskäl är det användbart att söka vägledning i ett antal internationella konventioner och deklARATIONER på MR-området, däribland ICCPR. MR-kommitténs allmänna kommentar⁹⁷ avseende artikel 18 i ICCPR uttrycks i riktlinjerna också vara av relevans.⁹⁸ Att UNHCR:s riktlinjer generellt sett utgör en viktig rättskälla vid tolkningen av flyktingbestämmelsen har, som ovan nämnts, uttryckts i såväl förarbetena till utlänningslagen som av Migrationsöverdomstolen. I MIG 2011:29, som är det avgörande som har haft störst betydelse för tolkningen och tillämpningen av flyktinggrunden religion i Sverige, hänvisar Migrationsöverdomstolen direkt till ett antal punkter i UNHCR:s riktlinjer från 2004. Riktlinjen kan således ses som en viktig rättskälla vid prövningen av flyktingskap på grund av religion.

Av störst intresse för den här uppsatsen är avsnittet i riktlinjerna som berör frågan om när en välgrundad fruktan kan anses föreligga på grund av religiöst förtryck.⁹⁹ Där betonas att varje ansökan om internationellt skydd på grund av religiös uppfattning ska bedömas individuellt.¹⁰⁰ Vid bedömningen av om inskränkningar i religionsfriheten kan utgöra förföljelse ska beaktas om inskränkningarna har stöd i lag. Även inskränkningar som har stöd i lag kan dock utgöra förföljelse om de är oproportionerliga i förhållande till vad de avser att skydda. Omfattningen av inskränkningarna och vilka påföljder som kan utdömas om efterlevnad inte sker bör tas

⁹⁵ Andersson m.fl. (2018) s. 140.

⁹⁶ Linderfalk m.fl. (2020) s. 182.

⁹⁷ CCPR General Comment No. 22.

⁹⁸ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 2.

⁹⁹ UNCHR Guidelines nr 6, punkt 11-23.

¹⁰⁰ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 12 & 14.

i beaktande vid bedömningen av om inskränkningen kan anses utgöra förföljelse.¹⁰¹ Här bör samtidigt nämnas att EU-domstolen har uttryckt att det även ska beaktas om påföljderna verkställs i praktiken.¹⁰²

Omständigheten att en majoritet av befolkningen i ett land ger stöd åt lagar som begränsar en annan grupps religionsfrihet saknar betydelse vid bedömningen av om inskränkningar i religionsfriheten kan anses vara acceptabla. Förhållandet att många stater i lag uttrycker att en särskild religion är landets statsreligion och att vissa staters rättssystem utgår från principer som grundar sig i en särskild religiös ideologi, medför alltså inte att religiösa minoriteter i ett sådant land får tåla mer omfattande inskränkningar i religionsfriheten vid bedömningen av flyktingskap.¹⁰³ Att det inom vissa stater föreligger ett förbud mot att lämna islam kan således inte anses vara legitimt i ett flyktingrättsligt perspektiv, även om detta motiveras vara till skydd för den sociala och politiska ordningen och att ett sådant förbud eventuellt har stöd bland majoritetsbefolkningen.

Enligt riktlinjerna behöver vidare innebörden av den religiösa övertygelsen, identiteten eller levnadssättet för den enskilde individen sättas i relation till hur eventuella restriktioner skulle påverka dennes möjlighet att kunna leva i enlighet med religionen. Vid tolkningen av huruvida inskränkningar i religionsfriheten utgör förföljelse är det relevant att beakta hur viktiga eller centrala olika delar av religionen är för sökanden. Om den del av religionen som inskränks inte kan anses vara av större betydelse för sökanden, utgör inskränkningen troligen inte heller förföljelse enligt UNHCR.¹⁰⁴

Hathaway & Foster (2014) menar att det förvisso låter rimligt att flyktingstatus som huvudregel endast bör beviljas om inskränkningar i en individs mänskliga rättigheter har någon egentlig påverkan på personen. Samtidigt ifrågasätts hur bedömningar av om vissa specifika delar inom religionen är av stor vikt för den sökande, ska göras i praktiken. De anför att ett sådant tillvägagångssätt riktar fokus mot annat än själva kärnfrågan, som borde vara huruvida den sökandes religionsfrihet vid ett återvändande riskerar att begränsas på ett sätt som inte kan anses vara acceptabelt enligt MR-normer.

¹⁰¹ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 15-16.

¹⁰² C-56/17 *Bahtiyar Fahti mot Bulgarien*, EU:C:2018:803, punkt 96 & 101.

¹⁰³ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 15; CCPR General Comment No. 22, punkt 9-10.

¹⁰⁴ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 16.

Om så är fallet och det samtidigt går att fastställa att statens syfte med begränsningarna inte kan anses vara legitima, borde det vara tillräckligt för att personen ska bedömas vara flykting.¹⁰⁵

3.2.1 Inskränkningar i rätten att manifesteras en religion

En fråga av stor principiell betydelse är om en sökande kan förväntas dölja sin religiösa tillhörighet för att undgå förföljelse, eller om ett sådant krav skulle utgöra en allvarlig inskränkning i sökandens religionsfrihet. Om eventuella förföljare i hemlandet saknar kännedom om sökandes religionstillhörighet går det logiskt sett att hävda att den sökande kan undvika förföljelse om han eller hon är diskret. Kan det anses vara acceptabelt att bedöma att flyktingskäl saknas med hänsyn till att det inte föreligger någon konkret hotbild och att sökanden har möjlighet att vara diskret?

UNHCR har med tydlighet slagit fast att religionsfriheten även omfattar rätten att manifesteras en religiös övertygelse. Att kunna uttrycka sin tro genom ord eller handlingar är enligt UNHCR ofta en central del av en religiös övertygelse. Att tvinga någon att dölja, ändra eller ta avstånd från sin tro i syfte att undgå förföljelse uppges därför strida mot hela syftet med flyktingkonventionen.¹⁰⁶ Ett sådant synsätt har även bekräftats av Migrationsöverdomstolen.¹⁰⁷

EU-domstolen har i de förenade målen *Tyskland mot Y och Z*¹⁰⁸ uttryckt att denna inställning även gäller vid prövning av skydd enligt skyddsgrundsdirektivet. Det specifika målet rörde två pakistanska medborgare som sökt asyl i Tyskland på grund av att de tillhörde samfundet Ahmadiya, som är en i Pakistan icke erkänd gren av islam. Vid tiden för avgörandet riskerade medlemmar i Ahmadiya upp till tre års fängelse i Pakistan om de öppet predikade sin tro, eller uppgav att de var muslimer.¹⁰⁹ EU-domstolen uttalade att om det mot bakgrund av sökandens personliga omständigheter är rimligt att tro att han eller hon kommer att utöva sin tro även vid ett återvändande och att ett sådant utövande kan leda till en verklig risk för förföljelse, så

¹⁰⁵ Hathaway & Foster (2014) s. 266-267.

¹⁰⁶ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 11 & 13.

¹⁰⁷ Se MIG 2011:29 s. 16.

¹⁰⁸ C-71/11 och C-99/11 *Y och Z mot Tyskland*, EU:C:2012:518.

¹⁰⁹ Ibid. punkt 30-31.

är det i princip irrelevant att ta ställning till om sökanden kan undvika förföljelse genom att avstå från att utöva vissa religiösa handlingar.¹¹⁰

Frågan blir då hur man kommer till slutsatsen att en sökande rimligen kommer att utöva sin tro offentligt. Bör man vid bedömningen utgå ifrån att en sökande som anför religiösa skäl även kommer att manifestera sin religion?

EU-domstolen anger i målet Tyskland mot Y och Z att vid bedömningen av huruvida sökanden har för avsikt att manifestera sin tro ska det beaktas om offentligt utövande av en särskild religiös handling är av central vikt för bevarandet av den berördes religiösa identitet. Avgörande är om utövandet av den specifika handlingen är av stor vikt för sökanden personligen, och inte om handlingen utgör en central del av den religion som sökanden tillhör.¹¹¹ Är manifesterandet av stor betydelse är det alltså också rimligt att tro att sökanden kommer utöva sin tro. En intressant iakttagelse är att EU-domstolens synsätt avviker från *Arrowsmith-principen*¹¹² avseende vilka former av religiöst manifesterande som ryms inom ramen för vad som skyddas enligt artikel 9 i Europakonventionen. Europakommissionen uttalade då att den utövade handlingen ska ha ett mycket nära samband till religionen, samt vara ett etablerat och formellt erkänt sätt att manifestera den anförda religionen för att den ska skyddas av artikel 9. Det synsätt som EU-domstolen ger uttryck för i Tyskland mot Y och Z ligger dock i linje med vad som framgår av UNHCR:s riktlinjer.¹¹³

Frågan om eventuell avsikt att manifestera en religiös övertygelse har även tagits upp av Europadomstolen vid ett par tillfällen. Målet *F.G. mot Sverige* gällde en man från Iran som sökt asyl i Sverige. Initialt anförde den sökanden att han blivit fängslad i Iran på grund av oppositionell politisk verksamhet. Senare i processen kom det emellertid även fram att han hade konverterat till kristendomen i Sverige, men detta var inget som han till en början ville anföra som asylskäl då religionen enligt honom var en privatsak. Migrationsverket och migrationsdomstolen bedömde att sökanden inte riskerade förföljelse då hans konvertering inte var känd i Iran. Det var inte heller

¹¹⁰ Ibid. punkt 78-80.

¹¹¹ Ibid. punkt 70-71.

¹¹² *Arrowsmith v. The United Kingdom*, no. 7050/75, 12 oktober 1978.

¹¹³ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 16.

sannolikt att den skulle komma till myndigheternas kännedom då sökanden endast gett uttryck för att hans kristna tro var något han utövade privat.

I samband med ansökan om verkställighetshinder anförde den sökande emellertid att han blivit medlem i ett kristet samfund och att han riskerade dödsstraff i Iran på grund av att hans konvertering. Ansökan om verkställighetshinder avslogs med argumentationen att konverteringen inte bedömdes utgöra någon ny omständighet då den varit känd redan under tidigare process.¹¹⁴ Sökanden överklagade sedan till Europadomstolen. I Europadomstolens första avgörande fann domstolen att en utvisning inte skulle strida mot artikel 2 & 3 i Europakonventionen. Domstolen beaktade att sökanden tidigare hade uppgett att tron var en privatsak och att det således inte var sannolikt att konverteringen skulle bli känd för myndigheterna.¹¹⁵ Detta synsätt fick samtidigt kritik av de skiljaktiga domarna. De anförde att detta resonemang stred mot principen som slagits fast i Tyskland mot Y och Z om att det inte går att förvänta sig att en person ska dölja sin religion för att undkomma förföljelse.¹¹⁶ Domen överklagades och togs upp för avgörande i stor kammare.

Inför denna förhandling hade sökanden lämnat in delvis ny bevisning till stöd för att han hade för avsikt att manifesteras sin tro vid återvändande till Iran. Europadomstolen fann att en utvisning till Iran skulle innebära en kränkning av artikel 2 & 3 i Europakonventionen i de fall Sverige inte gjorde en fullständig utredning av omständigheterna som anförts i samband med ansökan om verkställighetshinder och i Europadomstolen.¹¹⁷ En slutsats som går att dra är att domen ger vägledning om att det inte går att hävda att en sökande saknar avsikt att manifesteras sin religion ifall frågan inte utretts grundligt. Domen bör dock inte ge stöd för att nationella domstolar helt saknar utrymme att bedöma att en troende eventuellt saknar avsikt att manifesteras sin religion. Det går således inte att dra ett likhetstecken mellan tillhörigheten till en religion och en avsikt att manifesteras densamma.

Europadomstolen har i ett senare avgörande bekräftat denna inställning. Målet rörde en iransk konvertit som hade sökt asyl i Schweiz. De schweiziska myndigheterna

¹¹⁴ *F.G. v. Sweden*, no. 43611/11, 16 januari 2014, punkt 7-16.

¹¹⁵ *Ibid.* punkt 41-42.

¹¹⁶ *Ibid.* s. 15-16.

¹¹⁷ *F.G. v. Sweden [GC]* no. 43611/11, 23 mars 2016, punkt 157-158.

argumenterade för att det var befogat att inta en mer nyanserad hållning avseende risken för konvertiter i Iran. De ansåg att en verklig risk för förföljelse enbart förelåg i de fall då personen hade uppmärksammats av de iranska myndigheterna. Det avgörande var således inte huruvida konverteringen bedömdes vara äkta eller inte, även om det i målet hade förekommit tvivel om sökanden verkligen var genuint intresserad av kristendomen.

Europadomstolen jämförde målet med avgörandet Tyskland mot Y och Z, men fann att till skillnad från det målet hade det inte kommit fram att sökanden var ”*deeply committed*” till sin religion. Offentligt utövande av tron bedömdes därför inte vara av avgörande betydelse för bevarandet av den religiösa identiteten. Till skillnad från F.G mot Sverige ansåg domstolen även att de schweiziska domstolarna hade tagit ställning till alla relevanta omständigheter i ärendet. En utvisning bedömdes således inte strida mot artikel 2 & 3 i Europakonventionen.¹¹⁸

3.2.2 Inskränkningar i den negativa religionsfriheten

En särskild del av UNHCR:s riktlinjer berör inskränkningar i den negativa religionsfriheten, det vill säga skyddet mot att tvingas konvertera till en annan religion eller att vara tvungen att delta i religiös undervisning, religiösa ceremonier eller att tvingas bära särskilda klädesplagg. Avseende skyddet mot tvångskonvertering uttrycker UNHCR först att sådana handlingar utgör en allvarlig överträdelse av religionsfriheten. Här går det att tänka sig att sådana inskränkningar inte kan tolereras vid bedömningen av flyktingskap. Så är dock inte riktigt fallet. Tvångskonvertering bör enligt UNHCR i de flesta fall uppfylla den objektiva delen av rekvisitet *välgrundad fruktan*. Den sökande behöver dock samtidigt i någon mån visa att han eller hon har en subjektiv rädsla för att tvångskonverteringen ska anses utgöra förföljelse.

UNHCR:s uttrycker att en tvångskonvertering eventuellt kan anses utgöra en mindre inskränkning för en person som saknar religiös övertygelse eller som inte tydligt identifierar sig som del av ett religiöst sammanhang.¹¹⁹ Ett liknande synsätt beskrivs avseende tvång att praktisera en annan religion än den egna. Här görs dock ingen

¹¹⁸ A v. Switzerland, no. 60342/16, 19 december 2017, punkt 36 & 44-46.

¹¹⁹ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 20.

åtskillnad mellan personer som har en *religiös övertygelse* och *icke-troende*. För att förföljelse ska anses föreligga i en sådan situation krävs att det påtvingade religiösa utövandet utgör en oacceptabel inskränkning av personens religiösa tro, identitet eller levnadssätt. Ribban här tycks alltså ligga något högre än vid tvångskonvertering.¹²⁰

En aspekt av den negativa religionsfriheten är att det i vissa länder finns särskilda krav på kvinnors beteende eller sätt att klä sig i det offentliga rummet. Sådana regler kan uttryckas genom lag, men kan även utgöras av allmänt accepterade normer som kvinnor förväntas efterleva. UNCHR har utformat en särskild riktlinje avseende könsbaserad förföljelse. I riktlinjen belyser UNHCR att könsbaserad, religiös, och politisk förföljelse inte sällan är tätt sammankopplade. En ovilja att följa de krav som ställs på kvinnor enligt religiösa normer, kan leda till att kvinnor anses ge uttryck för en ovilja att praktisera den dominerande religionen, vilket i sin tur kan tolkas som en kritik mot det rådande politiska systemet. Särskilt vanligt är detta i länder där religionen är starkt sammankopplad med staten och de rådande lagarna.¹²¹

Av intresse för den här uppsatsen är exempelvis frågan om det obligatoriska kravet på kvinnor att bära slöja på offentliga platser i Iran kan utgöra förföljelse. Att bryta mot detta förbud är kriminaliserat i Iran och kan leda till fängelsestraff eller böter. Tidigare kunde det även leda till spöstraff. Det finns också uppgifter om att kvinnliga människorättsaktivister som har protesterat mot det obligatoriska slöjkravet har dömts till långa fängelsestraff.¹²²

Musalo (2004) har undersökt hur federala domstolar i bland annat Kanada och USA bedömt mål där iranska kvinnor anfört en risk för politisk eller religiös förföljelse på grund av slöjkravet i Iran. Bedömningarna av denna fråga skiljde sig något åt. En federal domstol i Kanada fann att det dåvarande spöstraffet i Iran var oproportionerligt och att det inte tillämpades på ett likvärdigt sätt då enbart kvinnor kunde straffas utifrån de rådande lagarna. Risk för förföljelse ansågs således föreligga. En av de amerikanska federala domstolarna fann dock att slöjkravet inte kunde anses utgöra

¹²⁰ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 21.

¹²¹ UNHCR, Guidelines on International Protection No.1: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, punkt 25-26.

¹²² Minority Rights Group International. *Beyond the Veil: Discrimination against women in Iran*, s. 5 & 10-11.

religiös förföljelse. Domstolen argumenterade för att det inte hade visats att *syftet* med de iranska lagarna gick att härleda till religiös eller politisk förföljelse.¹²³

Utifrån rådande tillämpning av utlänningslagen är det svårt att se att något annat utfall än att en kvinna som gjort sannolikt en risk för att dömas till fängelse för att hon inte burit slöja, skulle bedömas vara något annat än flykting. En fråga av vidare intresse är om kravet på att bära slöja i sig kan anses utgöra en oacceptabel inskränkning i den negativa religionsfriheten. Hur migrationsdomstolen har sett på denna fråga kommer att belysas nedan.¹²⁴

3.3 Religiös diskriminering

Att en grupp av människor innehar en mer ogynnsam position i samhället än andra behöver inte medföra att de är utsatta för förföljelse. För att diskriminering ska utgöra förföljelse krävs det att den särbehandling som gruppen utsätts för är av ”*avsevärt menlig karaktär*”. I handboken nämns uttryckligen att ett exempel på detta kan vara en allvarlig inskränkning i rätten att utöva sin religion. Diskriminerande åtgärder som var för sig inte är tillräckligt allvarliga, kan dock utgöra förföljelse om de sker vid upprepade tillfällen och påverkar den sökande på ett sådant sätt att det medför en känsla av att personens framtida existens är hotad.¹²⁵ Religiösa diskriminerande åtgärder kan utgöras av begränsningar i möjligheten att utöva sin tro. Diskrimineringen kan vidare bestå i att grupper eller individer som tillhör en specifik religion begränsas i sina möjligheter att försörja sig, eller att de har begränsad tillgång till utbildningssystemet eller adekvat sjukvård.¹²⁶

Sikhernas situation i Afghanistan illustrerar att det krävs förhållandevis mycket för att en religiös grupp ska bedömas riskera förföljelse på grund av religiös diskriminering. I landrapporter refererar man ofta till sikher och hinduer som en gemensam entitet i Afghanistan. Det här exemplet berör dock endast sikhernas situation. I början av 1990-talet fanns det ungefär 200 000 sikher och hinduer i Afghanistan. Idag uppgår antalet till några tusen på sin höjd. Orsakerna till att sikherna har lämnat Afghanistan kan vara

¹²³ Musalo (2004) s. 213–215.

¹²⁴ Se avsnitt 4.3.4.

¹²⁵ Handboken, artikel 54–55 & 72.

¹²⁶ UNCHR Guidelines nr 6 punkt 17-19.

flera. Att sikherna upplever social intolerans och diskriminering i Afghanistan bekräftas dock av flera landrapporter. Sikherna upplever att de saknar tillgång till den privata arbetsmarknaden och att de diskrimineras vid tillsättningen av offentliga jobb. Vidare rapporteras det att sikhers barn utsätts för trakasserier i skolan och att familjerna därför undviker att skicka sina barn till offentliga skolor. Sikher uppger även att de pressas att konvertera till islam och att de måste anpassa sin klädsel för att undvika trakasserier.¹²⁷

Europadomstolen har i ett kombinerat mål som rörde två sikhiska familjer från Afghanistan bekräftat att sikher i Afghanistan utsätts för diskriminering inom flera områden. Domstolen fann samtidigt att detta inte var tillräckligt för att en utvisning skulle strida mot artikel 3 i Europakonventionen.¹²⁸ Avgörande från Migrationsöverdomstolen som specifikt berör diskriminering av religiösa grupper saknas. Gällande sikher i Afghanistan finns dock ett par avgöranden från migrationsdomstolarna¹²⁹ som bekräftar den bedömning som Europadomstolen har gjort. Migrationsdomstolarna gör bedömningen att trots omfattande diskriminering så riskerar inte sikher förföljelse på generella grunder:

Även om det framgår av landinformationen att situationen för sikher är svår och att de utsätts för omfattande diskriminering och trakasserier i det afghanska samhället anser domstolen att gruppen sikher inte generellt sett kan anses hysa en välgrundad fruktan för förföljelse i Kabul.¹³⁰

En iakttagelse är att såväl EU-domstolen som migrationsdomstolarna inte ser ut att fästa någon större vikt vid att de sökande rimligen skulle kunna uppleva att den framtida existensen i Afghanistan är hotad, vilket enligt handboken är något som bör beaktas. Att en religiös grupp, i detta fall sikherna, mer eller mindre har försvunnit från Afghanistan under en förhållandevis kort tidsperiod bör kunna leda till att en sikhisk person på allvar har skäl att ifrågasätta om det finns någon framtid där för honom eller henne.

¹²⁷ Jfr Storbritannien. Home Office, *Country Policy and Information Note - Afghanistan: Sikhs and Hindus (Version 5.0)* s. 23-32; Norge. Landinfo, *Temanotat Afghanistan: Afghanske sikher og hinduer*, s. 9-12.

¹²⁸ *A.S.N. and others v. The Netherlands* nos. 68377/17 and 530/18, 25 februari 2020.

¹²⁹ Se ex. UM 11095-18 (Göteborg, dom 2020-03-06); UM 9695-18 (Stockholm, dom 2019-05-02).

¹³⁰ UM 11095-1 (Göteborg, dom 2020-03-06).

3.4 Ifrågasättande av trons äkthet

Bedömningar avseende risken för religiös förföljelse kompliceras inte sällan av att det kan finnas anledning att ifrågasätta om den sökande verkligen har den religiösa tillhörighet eller uppfattning som han eller hon gör gällande. Att det kan finnas skäl att ljuga om sin religiösa tillhörighet eller uppfattning kan ses som förståeligt, beaktat att en viss religiös uppfattning eller tillhörighet inte sällan är helt avgörande för bedömningen av om det föreligger flyktingskäl.

3.4.1 När saknas det skäl att ifrågasätta äktheten?

Inledningsvis kan det vara relevant att reda ut under vilka omständigheter det kan saknas skäl att ifrågasätta om den sökande verkligen tillhör den religion som anförts. Enligt UNHCR:s riktlinjer föreligger det inte alltid skäl att ifrågasätta äktheten i de uppgifter sökanden lämnat om sin trostillhörighet. I de fall en sökande anför att han eller hon fötts in i en särskild religion, saknas normalt sett skäl att ifrågasätta religionstillhörigheten om det finns en tydlig korrelation mellan exempelvis sökandens nationella, etniska, kulturella eller språkliga bakgrund och den anförda tron.¹³¹ Enligt detta synsätt bör exempelvis en person som har gjort sannolikt att den tillhör den hazariska minoriteten i Afghanistan inte få sin trostillhörighet ifrågasatt om personen anför att den är shiamuslim.¹³²

Skäl att ifrågasätta kan också saknas ifall den anförda religiösa uppfattningen inte har någon betydelse vid bedömningen av huruvida det föreligger förföljelse. I MIG 2007:12 ställde Migrationsöverdomstolen upp en metod för prövningen av skyddsskäl där det framgår att prövningen bör ske i två led. Det första ledet innebär att domstolen bör ta ställning till om de omständigheter som anförts kan göra sannolikt en risk för skyddsgrundande behandling, oaktat om uppgifterna bedöms vara trovärdiga eller inte. Är det som sökanden anført inte tillräckligt saknas vanligtvis skäl att bedöma om uppgifterna är trovärdiga.

Saknar sökandens religion betydelse vid bedömningen av om det kan föreligga förföljelse bör den alltså inte ifrågasättas, vilket möjligen kan ses som en självklarhet.

¹³¹ UNCHR Guidelines nr 6 punkt 9–10.

¹³² Migrationsverket, Migrationsanalys. *Hazarer i Afghanistan* s. 9–10.

Det är dock viktigt att vara varsam vid bedömningen av huruvida religionen kan vara en bidragande orsak till att sökanden kan riskera förföljelse. Att den religiösa grupp sökanden tillhör inte är utsatta för några allvarliga kränkningar av statsmakten i hemlandet innebär inte att det ändå inte kan föreligga en risk för förföljelse. Religiös förföljelse kan även förekomma mellan olika religiösa grupper i ett visst land och det är därför viktigt att utredaren eller beslutsfattaren är väl införstådd med hur situationen ser ut i sökandens hemland.¹³³ En personlig iakttagelse är att konflikter mellan olika religiösa grupper inte sällan kan ses som ologiska för en utomstående, och att det därför är viktigt att inta ett öppet förhållningssätt och att ge sökanden möjlighet att själv få förklara varför sökandens religiösa uppfattning eller tillhörighet inte accepteras av eventuella förföljare.

3.4.2 Sur place

Större anledning att ifrågasätta äktheten i tron bör enligt den internationella flyktingrätten uppkomma då den sökande anför att den har konverterat till en annan religion än den som personen fötts in i. Särskilt om den anförda risken går att härleda till att personen har konverterat först i mottagarlandet vilket enligt den terminologi som används i flyktingrätten innebär att sökanden gör gällande flyktingskäl *sur place*.¹³⁴ Sur place-principen innebär att en utlänning har anfört att han eller hon riskerar flyktinggrundande behandling på grund av omständigheter som har inträffat först efter det att utlänningen lämnat sitt hemland. Typiska exempel på detta är att det har inträffat en statskupp i hemlandet eller att sökanden har bedrivit oppositionell politisk verksamhet i mottagarlandet.¹³⁵ Att flyktingskäl kan uppstå även efter det att sökanden har lämnat sitt hemland framgår av såväl UNHCR:s handbok som skyddsgrundsdirektivet.¹³⁶ I samband med införandet av skyddsgrundsdirektivet uttalade regeringen att sur place-principen tillämpas även i svensk rätt. Regeringen fann dock att det saknades skäl att uttryckligen återge detta i lagtext. Vidare anförde regeringen att asylbedömningar i huvudsak är en riskbedömning och att skyddsskäl således kan förekomma även om det beror på ett eget agerande av sökanden efter att han eller hon lämnat hemlandet.¹³⁷

¹³³ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 12.

¹³⁴ UNCHR Guidelines nr 6, punkt 34; Musalo (2004) s. 223-224.

¹³⁵ Wikrén & Sandesjö (2018) s. 179 f.

¹³⁶ Handboken, artikel 94; Artikel 5.1 i skyddsgrundsdirektivet.

¹³⁷ Prop. 2009/10:131 s. 131–132.

I MIG 2011:29 beskriver Migrationsöverdomstolen en metod för prövning av ärenden där konversion har anförts *sur place*. Där framgår att då det rör sig om konversion som har uppstått *sur place*, så bör *extra uppmärksamhet* riktas mot trovärdighetsfrågan. Denna inställning bygger på UNHCR:s riktlinjer.¹³⁸ Vidare diskuteras i MIG 2011:29 huruvida sökandens konversion bygger på åsikter eller en inställning som sökanden hade redan i Afghanistan.¹³⁹

Att den handling som har *skapat* ett behov av skydd inte går att härleda till en åsikt eller inställning som sökanden haft i hemlandet, bör enligt skyddsgrundsdirektivet tillmätas viss betydelse vid bedömningen av om det anförda är trovärdigt.

Skyddsgrundsdirektivet skiljer explicit på verksamheter som sökanden ägnat sig åt redan i hemlandet och på sådana som har utövats först i mottagarlandet.¹⁴⁰ Av EU-kommissionens förslag till det ursprungliga skyddsgrundsdirektivet framgår att det inte bör ses som en absolut förutsättning för skydd att sökanden hade den anförda åsikten eller uppfattningen redan i hemlandet. Ett sådant samband kan emellertid enligt kommissionen vara en anvisning om huruvida det anförda är trovärdigt eller ej.¹⁴¹

I MIG 2011:29 hänvisar domstolen till artikel 5.2 i skyddsgrundsdirektivet, men uttrycker samtidigt att omständigheten att sökanden har konverterat i Sverige inte utesluter ett behov av internationellt skydd.¹⁴² Att konverteringen har skett först i Sverige är alltså inte av avgörande betydelse vid bedömningen av om skyddsbehov föreligger. Samtidigt går det att dra slutsatsen att Migrationsöverdomstolen ger uttryck för att det i ett trovärdighetshänseende hade varit gynnsamt för sökanden om han kunnat visa att det förelåg ett intresse för kristendomen redan i hemlandet.

I ett par avgöranden har Migrationsöverdomstolen uttryckt att det bör föreligga en presumtion för att det föreligger en genuin politisk åsikt om en person varit politiskt

¹³⁸ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 34.

¹³⁹ MIG 2011:29, s. 15.

¹⁴⁰ Av artikel 5.2 i skyddsgrundsdirektivet framgår: "En välgrundad fruktan för förföljelse eller en verklig risk för att lida allvarlig skada kan grunda sig på verksamhet som sökanden ägnat sig åt sedan han eller hon lämnade ursprungslandet, i synnerhet om det kan fastställas att den verksamhet som åberopas är ett uttryck för och en fortsättning på åsikter eller en inställning som sökanden hade i ursprungslandet".

¹⁴¹ European Commission, Proposal for a Council Directive on minimum standards for the qualification and status of third country nationals and stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection, COM (2001) 0510 final, se kommentaren till art. 8.2.

¹⁴² MIG 2011:29, s. 15.

aktiv redan i hemlandet.¹⁴³ I MIG 2011:29 uttalar inte domstolen om en sådan presumtion bör vara tillämplig även i fall som rör en genuin religiös åsikt (övertygelse). I det aktuella målet var det emellertid ostridigt att sökanden inte haft något intresse av kristendomen i Afghanistan.

Att trovärdighetsfrågan är av central betydelse vid konversion sur place framgår med tydlighet av MIG 2011:29. Migrationsöverdomstolen anger emellertid även att *särskild uppmärksamhet* bör riktas mot trovärdigheten i de fall en sökande har anfört att han eller hon har konverterat först efter att ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut har meddelats den sökande, vilket var fallet i det aktuella målet.¹⁴⁴ Detta sätt att uttrycka sig bör inte kunna tolkas på något annat sätt än att denna omständighet ger större skäl att ifrågasätta om sökandens konvertering är äkta än omständigheten att den har anförts sur place.

En reflektion avseende konversion sur place är att det riskerar att tillämpas utifrån en uppställd mall som uttrycker att konvertering sur place alltid bör väcka en viss misstanke om att personen är en bedragare. Det går att diskutera om ett sådant statistiskt förhållningssätt är rimligt i mål som rör konvertering sur place. Om en äldre person, som under en kort tid befunnit sig i mottagarlandet anför att han eller hon har konverterat borde det finnas större skäl att ifrågasätta, än om en ung person, först efter flera år i mottagarlandet anför konvertering. Det första scenariot ligger troligen mer i linje med tanken bakom varför sur place-skäl anses kunna väcka en viss misstänksamhet gentemot trovärdigheten i det sökanden anför. Mot bakgrund av de långa handläggningstiderna i Sverige under senare år har det inte sällan varit så att personer vistats här i flera år innan deras asylansökningar prövats. Frågan är om det i sådana fall bör anses ses som misstänkt att en person exempelvis har valt att lämna islam, i synnerhet om personen är ung. Med detta menas inte att den anförda konversionen inte bör utredas överhuvudtaget, men att det går att diskutera om sur place-principen i för hög utsträckning kan låsa beslutsfattaren eller domaren till att den anförda konversionen troligen är påhittad.

¹⁴³ MIG 2007:20; MIG 2011:21.

¹⁴⁴ MIG 2011:29, s. 17.

3.4.3 Bedömning av genuinitet eller äkthet

I MIG 2011:29 är den avgörande omständigheten huruvida sökanden kan göra sannolikt att hans konversion grundar sig på en genuin, personlig religiös övertygelse. Kan sökanden göra sannolikt en sådan övertygelse bedöms sökanden också ha för avsikt att leva som konvertit även vid ett återvändande till Afghanistan, vilket enligt domstolen gör sannolikt en välgrundad fruktan för religiös förföljelse.

Exakt vad som avses med *genuinitet* framgår inte av MIG 2011:29. Ordet genuin kan anses vara något vagt och tolkningen av vad sökanden ska göra sannolikt lämnas därför i viss mån över till underinstanserna att bedöma. Troligen bör det jämföras med en bedömning av huruvida sökanden ”verkligen” har blivit kristen.

Europadomstolen har emellertid, som nämnts ovan, uttryckt att omständigheten att den sökande inte var ”*deeply committed*” medförde att sökanden inte hade för avsikt att manifesteras sin tro.¹⁴⁵ Det hade varit önskvärt om Migrationsöverdomstolen hade förtydligat om genuinitet även ska avse en bedömning av om det föreligger ett visst djup i den sökandes religiösa övertygelse. Att utvidga bedömningen till att även omfatta en prövning av djupet i den religiösa övertygelsen kan samtidigt ses som olyckligt då detta rimligen kan leda till än mer subjektiva bedömningar av huruvida en religiös uppfattning kan anses vara skyddsvärd. Frågan är dock om inte en sådan tolkning av vad ordet genuinitet bör innefatta redan till viss del tillämpas av underinstanserna.¹⁴⁶

Vad är då avgörande vid bedömningen av om sökanden anses ha en genuin övertygelse? I MIG 2011:29 skiljer Migrationsöverdomstolen på bevisning som utgörs av dopbevis, skriftliga intyg, vittnesförhör, och sökandens berättelse. Ett sådant tillvägagångssätt går att härleda till avgörandet MIG 2007:12, men har också ifrågasatts. Enligt Diesen (2018) bör inte sökandens berättelse isoleras på detta sätt då utsagan är ett bevis som alla andra som prövas gentemot ett uppställt bevisstema.¹⁴⁷ I MIG 2011:29 tar Migrationsöverdomstolen först ställning till den ”övriga” bevisningen och finner att dopbevis, intyg och vittnesförhör ger ett visst stöd för sökandens uppgifter, men inte kan tillmätas något avgörande bevisvärde vid

¹⁴⁵ Se *A v. Switzerland*, no. 60342/16, 19 december 2017, punkt 44-46.

¹⁴⁶ Jfr avsnitt 4.3.1.

¹⁴⁷ Andersson m.fl. (2018) s. 335.

bedömningen av om konversionen är genuin. När Migrationsöverdomstolen konstaterat detta går de vidare och prövar trovärdigheten i sökandens muntliga berättelse.¹⁴⁸

Migrationsöverdomstolen anför först att det är förvånansvärt att sökanden inte redan under sin tidigare asylprocess har berättat om sitt intresse för kristendomen, då sökanden vid processen i Migrationsöverdomstolen gjort gällande att han redan före ankomsten till Sverige ska ha varit intresserad av kristendomen.¹⁴⁹ Att skälen har anförts sent ser alltså ut ha viss betydelse vid bedömningen av om sökandens muntliga utsaga är trovärdig.

Därefter går Migrationsöverdomstolen över till att bedöma trovärdigheten i den muntliga utsagan. Här uttrycks först att överge islam till förmån för kristendomen ”*får anses vara något mycket ingripande i en afghansk människas liv*”, beaktat vad som är känt om inställningen till konvertiter i islam.¹⁵⁰ Uppgifterna om varför han valt att konvertera samt om vilken *betydelse kristendomen har för honom personligen* bedöms enligt domstolen vara vaga och allmänt hållna. Att så är fallet uttrycks vara ”*anmärkningsvärt*” mot bakgrund av att en genuin konversion får antas vara ett ”*ytterst viktigt ställningstagande*” som är av ”*mycket stor betydelse i den personens liv*”. Vid bedömningen uttrycks även att det är ”*anmärkningsvärt*” att sökanden saknar kännedom om viktiga kristna högtider.¹⁵¹ Att sökanden inte har förmått göra sannolikt en genuin kristen övertygelse innebär enligt Migrationsöverdomstolen att det är inte sannolikt att sökanden har för avsikt att leva som kristen vid ett återvändande till Afghanistan.

Att Migrationsöverdomstolen uttrycker att det för en afghan får anses som ett mycket stort beslut att lämna islam kan ses som ett tvivelaktigt sätt att resonera på. Genom ett sådant uttalande definieras i någon mån vad utsagan bör innehålla för att sökanden ska betraktas som genuin, utifrån vilken kontext sökanden kommer från. Anmärkningsvärt är att Migrationsöverdomstolen definierar kontexten utifrån ett helt land och inte utifrån sökandens personliga kontext. Enligt detta resonemang bör alla afghaner ha

¹⁴⁸ MIG 2011:29, s. 17.

¹⁴⁹ MIG 2011:29, s. 18.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ MIG 2011:29, s. 19.

varit mer eller mindre djupt engagerade i sin tidigare tro, vilket ställer högre krav på sökandens uppgifter om varför han har konverterat. Eventuellt kan det vara rimligt att inta ett sådant förhållningssätt om det kommit fram uppgifter i det enskilda målet som talar för att den tidigare religionen har varit av stor betydelse. Det borde dock vara en individuell bedömning som görs mot bakgrund av vad sökanden själv har berättat om sin tidigare tro. Vid inhämtandet av sådan information kan det vara relevant att utgå från landinformation. Att i en prejudicerande dom antyda att alla afghaner är djupt troende muslimer och att bedömningen av genuinitet ska utgå från denna premis är problematiskt, även om det finns landinformation som talar för att islam generellt sett har stor betydelse i Afghanistan.

Att religiösa trovärdighetsbedömningar riskerar att utgå från subjektiva antaganden om vad en muntlig utsaga bör innehålla för att den ska anses vara trovärdig har även belysts i forskning. Kagan (2010) och Anderson (2013) har båda undersökt trovärdighetsbedömningar av eritreanska pingstvännen som sökt internationellt skydd. Kagans studie bygger på ungefär 1200 frågor som ställdes vid ett 30-tal intervjuer, utförda av FN i Kairo.¹⁵² Andersons studie bygger på asylutredningar och interjuver som Anderson själv genomfört med de sökande i Storbritannien.¹⁵³

Kagan anför att bedömningen av religiös förföljelse ofta bygger på en bedömning av huruvida sökanden har en äkta tro, vilket han benämner som ”*the sincerity test*”. Anledningen till detta är att prövningen av religiös förföljelse ofta utgår från premissen att alla personer som har en viss religiös uppfattning riskerar förföljelse. En äkta tro anses således leda till förföljelse, medan avsaknaden av en äkta tro leder till motsatt slutsats. Därav blir äktheten i tron av helt avgörande för bedömningen av flyktingskap.¹⁵⁴ En sådan prövning kan dock enligt Kagan enbart svara på om sökandens tro är äkta utifrån hur en äkta tro definieras av utredaren eller beslutsfattaren. Det finns många skäl att tro att definitionen riskerar att bli subjektiv och utredningen riskerar således att inte svara på om sökanden har en genuin tro utifrån hur sökanden själv förstår sin religion.¹⁵⁵ Kagan föreslår en alternativ metod som kommer att redovisas i nästa avsnitt.

¹⁵² Kagan (2010) s. 1195.

¹⁵³ Andersson (2013) s. 195.

¹⁵⁴ Kagan (2010) s. 1206–1208.

¹⁵⁵ Kagan (2010) s. 1217–1221.

Anderson fann i sin studie att frågorna som utgjorde underlag vid bedömningen av om de eritreanska pingstvännerna i Storbritannien var äkta i sin tro, ofta utgick från en västerländsk definition av pingströrelsen. Vid bedömningen hade det inte beaktats att den afrikanska pingströrelsen skiljer sig åt från den europeiska. Exempelvis fäster den afrikanska pingströrelsen större vikt vid spiritualitet än rena bibelkunskaper. Asylutredningarna var inte heller anpassade utifrån den sökandes personliga omständigheter. Flera av de personer som utifrån Anderssons förståelse av den eritreanska pingströrelsen visat på en äkta tro hade inte bedömts som trovärdiga.¹⁵⁶

I en svensk kontext gör *Konvertitutredningen* bland annat gällande att Migrationsverket vid bedömningen av kristna konvertiter ställer höga krav på sökandens intellektuella resonemang och kunskaper om religionen, medan sökandens personliga beskrivningar av den religiösa tron inte tillmäts samma bevisvärde. Ett sådant tillvägagångssätt strider enligt rapporten mot principer som framgår av såväl UNHCR:s riktlinjer, EU-domstolen som av Migrationsverkets eget rättsliga ställningstagande.¹⁵⁷ Kagan har också kritiserat användandet av kunskapsfrågor vid bedömningen av genuinitet. För att sådana frågor ska ha relevans vid bedömningen av om den anförda tron är äkta krävs det enligt Kagan att det går att fastställa att en viss sorts kunskap ger konkret vägledning om att en person tillhör en specifik trosuppfattning. Detta är enligt Kagan inte möjligt utan stora empiriska studier.¹⁵⁸

3.5 Tillskriven religiös uppfattning eller tillhörighet

Enligt UNHCR:s riktlinjer kan förståelsen av religion som mer än tro eller övertygelse vara av särskild betydelse vid bedömningen av om det föreligger förföljelse på grund av en tillskriven religiös uppfattning. Som framgår av riktlinjerna är det inte alltid avgörande för eventuella utövare av religiös förföljelse att personen faktiskt har en särskild religiös övertygelse, utan angreppet är ofta riktat mot en grupp av individer som uppfattas tillhöra en annan religion än förövarnas.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Andersson (2013) s. 178-192.

¹⁵⁷ Konvertitutredningen s. 35-39.

¹⁵⁸ Kagan (2010) s. 1213.

¹⁵⁹ UNCHR Guidelines nr 6, punkt 5-8.

Att frågan om tillskrivenhet bör vara i fokus är något som görs gällande av Kagan (2010). Prövningen av ärenden där religion har anförts bör som regel bedömas utifrån hur sökanden kan komma att betraktas av eventuella förföljare. Störst fokus bör läggas på bedömningen av om sökanden har deltagit i religiösa aktiviteter eller agerat på ett sätt som kan utlösa förföljelse vid ett återvändande. Om en sökande kan göra detta sannolikt är det av underordnad betydelse hur beslutsfattaren bedömer äktheten i den inneboende tron. På så vis går det att undvika trovärdighetsbedömningar som bygger på subjektiva föreställningar om vad som anses vara en genuin eller äkta trosuppfattning, och bedömningen kan istället utgå från samma metod som vanligen tillämpas vid juridiska trovärdighetsbedömningar, där det i huvudsak handlar om att fastställa om händelser har inträffat på det sätt som anförts. Vid utredningen bör öppna narrativa frågor som låter sökanden berätta fritt om konkreta händelser eller upplevelser föredras snarare än rent teologiska som syftar till att utreda den sökandes inneboende tro.¹⁶⁰

God commands us to pray on the Sabbath," all that an adjudicator can attempt to discern is whether the applicant sincerely believes the statement to be true. Narrative questions avoid this trap, because they focus on concrete and objective assertions. If a person says, "I went to church on Sunday," the adjudicator must decide only whether to believe that the person was in fact present in church.¹⁶¹

Det går att hålla med Kagan om att religiösa trovärdighetsbedömningar riskerar att utgå från subjektiva uppfattningar och att den verkliga risken bör vara avgörande vid bedömningen av religiös förföljelse. Samtidigt går det att diskutera hur stora möjligheter en ateist har att beskriva deltagande i olika aktiviteter som kan utlösa förföljelse, i synnerhet om personen har blivit ateist först i mottagarlandet. Å andra sidan bör uppgifter om sökandens levnadssätt kunna utgöra underlag vid bedömningen av huruvida sökanden kan komma att betraktas som avvikande i hemlandet.

Thorburn Stern & Wikström (2016) observerar att Migrationsöverdomstolen i MIG 2011:29 inte för några utförligare resonemang om risken för att sökanden ska tillskrivas en kristen uppfattning. Avgörande vid bedömningen av tillskrivenhet är om sökanden gjort sannolikt att afghanska myndigheter eller personer i Afghanistan

¹⁶⁰ Kagan (2010) s. 1221–1230.

¹⁶¹ Kagan (2010) s. 1224.

känner till att sökanden har konverterat. Då detta inte har gjorts sannolikt riskerar inte sökanden att tillskrivas en kristen uppfattning. Att sökanden enligt vittnesutsagor från medlemmar i sökandens församling betraktas som kristen, är inget som berörs i samband med bedömningen av tillskrivenhet. Genuiniteten ser ut att vara av betydelse även vid bedömningen av om sökanden riskerar att tillskrivas en kristen uppfattning. Thorburn Stern & Wikström anför att genuiniteten rimligen borde vara av mindre betydelse vid bedömningen av hur sökanden kan komma att betraktas.¹⁶²

Det är svårt att inte dela den uppfattning som redovisats ovan. Att Migrationsöverdomstolen fäster så lite vikt vid hur sökanden kan komma att betraktas har möjligen att göra med att domstolen i hög utsträckning har låst sig vid premissen att genuinitet är likställt med flyktingskap. Bevisningen i ärendet bedöms därför i huvudsak i förhållande till frågan om genuinitet och frågan om hur sökanden kan komma att betraktas blir således sekundär.

3.6 Särskilt om ateism som flyktingskäl

I flera, huvudsakligen muslimska länder, kan en ateistisk uppfattning leda till anklagelser om apostasi eller blasfemi. Nixon (2018) beskriver i *The Case of Non-religious Asylum Seekers* fyra fall där personerna har uttryckt en ateistisk uppfattning, vilket har lett till utdömande av längre fängelsestraff, även dödsstraff, i länder som Pakistan, Indonesien, Malaysia och Saudiarabien.¹⁶³ Sådan bestraffning bör utgöra förföljelse enligt den definition som presenterats ovan. Trots detta finns få kända fall internationellt där ateism har legat till grund för internationellt skydd.¹⁶⁴

Sverige har emellertid fått kritik av MR-kommittén för beslutet att utvisa en afghansk medborgare som anför en ateistisk uppfattning efter ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut. Klaganden hade fått avslag på sin ansökan om ny prövning enligt 12 kap. 19 § UtlL då den ateistiska uppfattningen varken bedömdes vara genuin eller utgöra en ny omständighet.¹⁶⁵ MR-kommittén uttrycker att frågan om klagandens

¹⁶² Thorburn Stern & Wikström (2016) s. 151–152.

¹⁶³ Nixon (2018) s. 122–125.

¹⁶⁴ Nixon (2018) s. 125–129; En sökning på databasen: <https://www.asylumlawdatabase.eu/> med sökorden "atheist" eller "atheism" ger endast ett fåtal träffar. De träffar som ges rör i huvudsak ärenden från nationella domstolar i Europa där ateism har prövats som asylskäl.

¹⁶⁵ Q.A. v. Sweden, Communication No. 3070/2017, UN Human Rights Committee (HRC), 20 februari 2020, s. 4

ateistiska uppfattning är genuin eller äkta (*the sincerity*) inte är avgörande vid bedömningen av huruvida klaganden riskerar att utsättas för sådan behandling som omfattas av artikel 6 & 7 i ICCPR. Sverige hade enligt MR-kommittén inte bedömt huruvida sökandens aktiviteter och beteende i samband med konversionen, tillsammans med sökandens personliga omständigheter i övrigt, skulle kunna leda till att sökanden riskerade att utsättas för allvarlig skada i Afghanistan.¹⁶⁶ Avgörandet har dock inget större prejudikatvärde i en svensk kontext. Varken EU-domstolen eller Europadomstolen har tagit upp något mål för prövning där ateism anförts som skäl för internationellt skydd. Som ovan nämnts har inte heller Migrationsöverdomstolen beviljat prövningstillstånd i något mål som rör ateism. Den rättsliga vägledningen som specifikt berör ateism kan således anses vara begränsad.

Huruvida ateism ryms inom definitionen för vad som utgör religion enligt flyktingbestämmelsen är ingen fråga som behöver diskuteras mer ingående. Av såväl UNHCR:s riktlinjer som av skyddsgrundsdirektivet framgår att religion eller tro ska tolkas så att det omfattar teistiska, icke teistiska och ateistiska uppfattningar.¹⁶⁷ Förutom att ateism tas upp i samband med definitionen av religion nämns det enbart vid ett tillfälle i riktlinjerna. UNHCR uttrycker då att en tvångskonvertering eventuellt kan anses utgöra en mindre inskränkning för en person som saknar religiös övertygelse inkluderat ateism.

Where a claimant held no particular religious conviction (including one of atheism) [...] it would be necessary to assess the impact of such a conversion on the individual (for example, it may be an act without correlative personal effects).¹⁶⁸

En ateist behöver alltså i någon mån visa att en tvångskonvertering påverkar denne på ett negativt sätt för att det ska anses utgöra förföljelse. I övrigt framgår ingen specifik vägledning om några särskilda principer bör vara tillämpliga vid prövningen av huruvida ateism kan vara flyktinggrundande.

¹⁶⁶ *Q.A. v. Sweden*, Communication No. 3070/2017, UN Human Rights Committee (HRC), 20 februari 2020, s. 12-14.

¹⁶⁷ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 6; Artikel 10.1 (b) i skyddsgrundsdirektivet.

¹⁶⁸ UNHCR Guidelines nr 6, punkt 20.

I en svensk kontext har Migrationsverket i ett rättsligt ställningstagande bland annat utarbetat en metod för utredning och prövning av ärenden då ateism anförts sur place.¹⁶⁹ Styrdokumentens rättsliga status är något oklar. Formellt sett har de låg rättslig status, samtidigt får de sägas ha en stark informell status. Migrationsverket uppmanar alla anställda att följa de rättsliga ställningstagandena vid beslutsfattande och det förekommer även att domstolarna hänvisar till ställningstagandena i domskälen. Stern & Thorburn (2016) jämför Migrationsverkets ställningstaganden med ”allmänna råd”.¹⁷⁰

Av ställningstagandet framgår att med ateist menas ”en person som tagit ställning till att det inte finns någon gud”.¹⁷¹ Vad gäller själva utredningen anger myndigheten att om sökanden har anförat konversion, måste det utredas om konverteringen har skett av en genuin övertygelse. Om så är fallet ska även utredas hur personen kommer att leva vid ett återvändande. Verket anger därefter ett antal teman som själva utredningen bör koncentreras runt. Dessa teman kretsar bland annat kring hur den sökande har levt i hemlandet, hur den intellektuella processen beskrivs av sökanden, synen på existentiella och moraliska frågor, hur ateismen har uttryckts i Sverige samt hur sökanden kommer att ge uttryck för sin ateistiska uppfattning i hemlandet. Ifall sökanden anför att han eller hon har för avsikt att utåt berätta om sitt avståndstagande från en tidigare religion eller kritisera den tidigare religionen bör den sökande tillfrågas varför en sådan avsikt föreligger. Vidare bör sökanden få frågor om varför en ateistisk uppfattning uppmanar till ett sådant agerande. Att sökanden uttrycker ett missnöje gentemot en tidigare religion behöver inte innebära att sökanden är ateist. Omständigheten att en person har anpassat sig till svenska förhållanden, genom att personen till exempel ändrat sina kostvanor, inte längre utövar religiösa ritualer eller på andra sätt har anammat en mer sekulär livsstil i Sverige behöver inte heller betyda att personen har en genuin övertygelse och har för avsikt att leva som ateist vid ett återvändande.¹⁷²

¹⁶⁹ RS/027/2021.

¹⁷⁰ Thorburn Stern & Wikström (2016) s. 28–29 & 46–48. För en definition av ”allmänna råd” hänvisas till 1 § författningssamlingsförordningen där följande framgår ”sådana generella rekommendationer om tillämpningen av en författning som anger hur någon kan eller bör handla i ett visst hänseende”.

¹⁷¹ RS/027/2021, s. 12.

¹⁷² Ibid. s 13.

Vid den framåtsyftande bedömningen bör det beaktas att kravet på religiöst deltagande, normalt sett beror på vilken miljö sökanden kommer från. Här uttrycker Migrationsverket explicit att det kan förekomma mindre tvång i urbana områden. Om den sökandens ateistiska uppfattning inte bedöms vara känd i hemlandet måste det enligt Migrationsverket noggrant bedömas om sökanden har för avsikt att manifesteras sin tro vid ett återvändande. Bevisbördan för detta ligger enligt ställningstagandet på sökanden, som måste göra sannolikt att han eller hon kommer att manifesteras detta i hemlandet och att reaktionerna i hemlandet kommer nå upp till förföljelse. Vidare anges att offentligt utövande av religionen måste vara av så stor betydelse för sökanden, att avstående från denna handling innebär att sökanden inte kan bevara identiteten som ateist. Här är det relevant att undersöka om sökanden aktivt har manifesterat sin ateism i Sverige.¹⁷³

Enligt min mening ställer Migrationsverket upp krav på en sökande som anför ateism som grund för flyktingskap, som inte är helt förenliga med den bedömning som framgår av MIG 2011:29. Där framgår snarare att en genuin övertygelse innebär en presumtion för att sökanden har för avsikt att manifesteras sin tro. Det borde således kunna innebära att det är Migrationsverket som har bevisbördan, eller i vart fall en mycket långtgående utredningsbörda för att sökanden inte har för avsikt att manifesteras sin ateistiska uppfattning i de fall personen bedöms vara genuin eller trovärdig.

Migrationsverket anger dock i sitt rättsliga ställningstagande att ateism normalt sett inte manifesteras likadant som en religiös tro. En ateistisk uppfattning innebär enligt Migrationsverket normalt sett inte något normerande handlingsmönster eller uttryckssätt. Således medför övergången till ateism inte något behov av deltagande i religiösa ceremonier eller dylikt.¹⁷⁴ Denna inställning kan eventuellt ha visst fog för sig som en allmän beskrivning. Det bör dock finnas skäl att diskutera om ett sådant synsätt inte ger en något trubbig och snäv bild av vad som kan förväntas av en person som har en ateistisk uppfattning. Att en ateistisk uppfattning inte innebär något behov av tillbedjan eller religiösa ritualer kan ses som ett rimligt ställningstagande. Samtidigt får det sägas stå klart att en ateist utgår från andra normer än en person som har en

¹⁷³ Ibid. s. 14.

¹⁷⁴ Ibid s. 12.

stark religiös övertygelse och att ateistens handlingsmönster således kan skilja sig åt från andra personers. Särskilt på en plats där personen förväntas handla utifrån strikt religiösa normer. Det går inte att utläsa att Migrationsverket har något rättsligt stöd för denna uppfattning, utan det ser ut att vara något som myndigheten själv har konstruerat.

3.7 Sammanfattande analys

Uppsatsens övergripande syfte är att utforska under vilka omständigheter en ateistisk uppfattning kan vara flyktinggrundade. Då ateism ryms inom definitionen för vad som utgör religion enligt flyktingbestämmelsen bör det stå klart att en ateistisk uppfattning *kan* vara flyktinggrundande. Riskerar den sökande att anklagas för apostasi på grund av sin ateistiska uppfattning, och om sådana anklagelser kan leda till att personen exempelvis frihetsberövas eller utsätts för tortyr, bör det föreligga flyktingskäl.¹⁷⁵ Att förbudet mot att anta eller yttra en ateistisk uppfattning motiveras med att staten har till syfte att skydda den politiska eller sociala ordningen saknar betydelse vid flyktingbedömningen.¹⁷⁶

Svårare att bedöma blir det om varken staten eller enskilda personer i hemlandet känner till att den sökande har en ateistisk uppfattning. Den praxis som finns avseende rätten att manifesteras en tro är något vag. Är det rätten till religionsfrihet eller är det risken för att sökanden kan komma att agera på ett sådant att han eller hon riskerar att utsättas för handlingar som normalt sett utgör förföljelse, som egentligen är avgörande?

Enligt EU-domstolen ska bedömningen utgå från om det är *rimligt att tro* att sökanden kan komma att utöva sin tro. Migrationsöverdomstolen uttalar att bedömningen ska utgå från huruvida sökanden *har för avsikt* att manifesteras sin tro. Det går att tolka dessa formuleringar som att prövningen egentligen ska utgå från en bedömning av huruvida sökanden sannolikt kommer att manifesteras sin trosuppfattning vid ett återvändande, men att vid denna bedömning ska sökandens religiösa övertygelse beaktas. Samtidigt är det svårt att tänka sig att en person som riskerar dödsstraff skulle

¹⁷⁵ Jfr avsnitt 2.3.2, 3.2.1 & 3.6.

¹⁷⁶ Se avsnitt 3.2.

manifestera sin tro, oaktat hur stark önskan han eller hon har att kunna göra detta. Läses avgörandena *Tyskland mot Y och Z* och *MIG 2011:29* i sin helhet bör det gå att uttröna att det är själva inskränkningen i rätten att manifestera en tro som är avgörande och inte huruvida det kan tänkas att sökanden, trots allvarliga risker kommer att manifestera sin tro.¹⁷⁷

Frågan är då om en ateist i normalfallet kan anses hysa en stark önskan att kunna manifestera sin ateistiska uppfattning, eller om en inskränkning i denna rättighet inte kan anses vara lika allvarlig för en ateist som för exempelvis en kristen eller en muslim. Räcker det att den sökande gör sannolikt en genuin ateistisk uppfattning eller krävs det något mer? Enligt Migrationsverkets rättsliga ställningstagande manifesteras inte ateism på samma sätt som religiös tro, vilket antyder att genuinitet inte alltid kan anses leda till slutsatsen att sökanden även har för avsikt att manifestera en sådan uppfattning. Om denna inställning är rättsligt hållbar är svårt att svara på då det saknas tydlig rättslig vägledning.¹⁷⁸

Vad som avses med genuinitet är vidare något oklart. Är det en bedömning av om sökanden faktiskt har den trosuppfattning som han eller hon gör gällande, eller innehåller det även en bedömning av huruvida sökanden har ett visst djup i sin religiösa övertygelse? En tolkning är att för att eventuella inskränkningar ska anses vara av allvarlig grad krävs det att den religiösa övertygelsen har stor betydelse för sökanden. På så vis behöver övertygelsen även innehålla ett visst djup. Vad som kan ses som något problematiskt är att Migrationsöverdomstolen endast tar ställning till om det föreligger en genuin *övertygelse*.¹⁷⁹ Att en kristen eller en muslim bör ha någon form av övertygelse kan ses som naturligt beaktat att det är en tro *på* något. Frågan är om en ateist kan göra sannolikt en genuin eller äkta ateistisk uppfattning om personen enbart *inte* har någon tro, eller om det krävs att personen kan förklara varför den *är övertygad om* att Gud inte finns.

Om det kan uppstå inskränkningar i den negativa religionsfriheten borde rimligen bedömas då den sökande har anfört ateism. Mest betydelsefullt är kanske inte alltid

¹⁷⁷ Jfr avsnitt 3.2.1 & 3.4.

¹⁷⁸ Se avsnitt 3.6.

¹⁷⁹ Se avsnitt 3.4.3.

rätten att kunna uttala att Gud inte finns, utan rätten att inte behöva följa normer som bygger på en viss religiös lära. Den rättsliga vägledningen avseende var gränsen går för när sådana inskränkningar är tillräckligt allvarliga är dock något begränsad. Tvånget att delta i religiösa aktiviteter eller att följa vissa regler behöver påverka personen negativt på något sätt, men exakt var gränsen går är svårt att svara på. En tanke är att det kanske inte är själva utförandet av de religiösa handlingarna som innebär ett lidande för personen, utan att det är subjektiva rädslan för att bli betraktad som avvikande som egentligen medför ett lidande.

Enligt UNHCR:s riktlinjer bör även risken för tillskrivenhet tillmätas betydelse vid flyktingskapsbedömningen. I MIG 2011:29 tillmäts frågan om tillskrivenhet emellertid inte någon större vikt, även om Migrationsöverdomstolen tar ställning till om konverteringen kan antas vara känd i Afghanistan.¹⁸⁰ Att frågan om tillskrivenhet inte är central kan möjligen gå att förstå om genuinitetsbedömningen främst avser att svara på frågan om sökanden ”ljuger” om sin verkliga trosuppfattning. Om den anförda trosuppfattningen är påhittad bör sökanden rimligen inte heller tillskrivas den anförda uppfattningen vid återvändande. Om frågan om genuinitet inte enbart avser att svara på om den anförda trosuppfattningen är falsk, utan även avser att bedöma *djupet* i den religiösa övertygelsen, bör det dock vara av stor vikt att även beakta risken för tillskrivenhet. I ärenden som rör ateism kan möjligen frågan om tillskrivenhet vara av ännu större betydelse. Huruvida personen är djupt övertygad om att Gud inte finns eller om sökanden *endast* har tagit avstånd från religionen eller antagit ett annat levnadssätt kanske spelar mindre roll för den faktiska risken att anklagas för apostasi.

¹⁸⁰ Se avsnitt 3.5.

4 Rättsfallsstudie

4.1 Frågeställningar

Det går att identifiera områden där det skulle kunna föreligga olika tolkningar av hur 4 kap 1 § UtL bör tillämpas i mål där den sökande har anfört en ateistisk uppfattning. För att ta reda på hur migrationsdomstolarna tillämpar 4 kap 1 § UtL i praktiken kommer en rättsfallsstudie presenteras i detta kapitel.

Följande frågeställningar kommer fungera som en utgångspunkt vid undersökningen av hur migrationsdomstolarna tillämpar 4 kap 1 § UtL i mål som rör ateism:

- Vad avses med en genuin ateistisk uppfattning?
- Vilken betydelse har det att ateismen anförts sur place eller sent i processen?
- När medför en (genuin) ateistisk uppfattning inte en risk för förföljelse?
- Vilken betydelse tillmäts religionsfriheten då ateism har anförts som flyktingskäl?
- Vad fokuserar domstolarna främst på, bedömningen av genuiniteten i den ateistiska uppfattningen eller om sökanden riskerar att betraktas som ateist?

4.2 Urval och metod

Materialet till rättsfallsanalysen består av 100 domar från migrationsdomstolarna där ateism har anförts som asylskäl. Undersökningen har avgränsats till ärenden där sökanden prövas gentemot Iran eller Afghanistan. I 62 mål har sökanden prövats gentemot Afghanistan och i 38 gentemot Iran. Rättsfallsdatabasen JP-infonet (JP-rättsfallsnet: migration)¹⁸¹ är den tjänst som har använts vid insamlandet av materialet. Tjänsten innehåller ett stort antal domar från migrationsdomstolarna och det går även att göra frisökningar. Inledningsvis har en sökning genomförts av domar från 2021 och med sökordet ”ateist”. Därefter har en utgallring skett av domar där frågan om skyddsbehov inte har prövats i sak eller där sökanden inte har anfört ateism som asylskäl. Därefter har materialet utökats med domar från 2020 i kronologisk ordning.

¹⁸¹ <https://www.jpinfonet.se/JP-RattsfallsnetMigration/start/>.

Det äldsta målet är från september 2020 och det senaste från oktober 2021.

Avgörandena kommer från alla fyra migrationsdomstolarna, men antalet domar från varje migrationsdomstol skiljer sig åt en del. Främst beror detta på att domstolarna inte avgör lika många mål varje år. Syftet med rättsfallsanalysen är inte att undersöka eventuella skillnader mellan hur domstolarna tillämpar 4 kap 1 § utlänningslagen och således är antalet domar från varje enskild domstol av underordnad betydelse. I huvudsak är det domskälen som analyseras. I sällsynta fall har Migrationsverkets beslut bifogats till domen. När det har varit bifogat redovisas även hur Migrationsverket har motiverat sitt beslut.

4.3 Resultat

Resultatet av rättsfallsanalysen presenteras genom besvarandet av de fem frågor som presenterats ovan. Svaren avser att belysa intressanta aspekter av hur domstolarna tolkar och tillämpar 4 kap. 1 § utlänningslagen i mål där ateism har anförts som flyktingskäl. Inledningsvis kan kortfattat nämnas något om utgången i målen. I 14 av de 100 målen har migrationsdomstolarna, i motsats till Migrationsverket, ansett att sökanden har rätt till uppehållstillstånd. I samtliga fall har sökanden beviljats uppehållstillstånd på grund av att han eller hon har ansetts vara flykting på grund av sin ateistiska uppfattning. Av dessa mål har elva prövats gentemot Afghanistan och tre gentemot Iran.

4.3.1 Vad avses med en genuin ateistisk uppfattning?

Av de 100 målen som ingår i undersökningen, har domstolarna i 17 fall gjort bedömningen att den sökande har en genuin ateistisk uppfattning. I samtliga fall har personen lämnat islam och antagit en ateistisk uppfattning. I en stor majoritet av fallen har konversionen skett sur place, i ett fåtal fall har den skett redan i sökandens hemland.

Det är svårt att ge en klar och tydlig beskrivning av vad som avses med en genuin ateistisk uppfattning, enbart utifrån vad som framgår av domskälen. Något som dock framgår rätt tydligt är att sökanden på ett förhållandevis utförligt sätt förväntas kunna beskriva den *inre process* som har föranlett beslutet att bli ateist. Beslutet att lämna islam och konvertera till ateism behöver alltså som regel föregås av en djupare inre

process för att den ska anses vara genuin.¹⁸² Det går inte att finna något ärende där sökanden bedömts ha en genuin ateistisk uppfattning, som inte har föregåtts av en inre process.

I ett mål har domstolen valt att bedöma sökandens uppfattning som trovärdig, trots att sökanden enligt domstolen inte har förmått berätta särskilt utförligt om sin inre process. Domstolen anger att sökanden: ”varit något knapphändig när det gäller att beskriva sina tankar och känslor under processen från att vara muslim i Iran till att avsäga sig sin tro i Sverige”.¹⁸³ Domstolen finner emellertid att sökandens berättelse tycks vara ”rimlig” och hans svar på frågorna under den muntliga förhandlingen verkar vara ”ärliga”. Vid bedömningen beaktar domstolen även att sökanden är ung och att det inte kan ses som osannolikt att en ung person som för första gången har fått möjlighet att utforska sin religiösa uppfattning beslutar sig för att bli ateist. Intressant är att det här är det enda målet som prövats efter talibanernas maktövertagande i Afghanistan, vilket är det land sökanden prövas gentemot.¹⁸⁴ Av domskälen går det möjligen att utläsa en något mer tillåtande bedömning, beaktat de konsekvenser som hade kunnat följa ifall domstolen gjort motsatt bedömning. Intressant är också att domstolen faktiskt beaktar att sökanden är ung och att det av denna anledning finns mindre skäl att ifrågasätta trovärdigheten i att sökanden kan ha valt att avfalla från islam i Sverige.¹⁸⁵

Av vidare intresse är om det utifrån domarna går att utläsa vad som kan förväntas ingå i en inre process för att den ska bedömas vara genuin. Något som domstolarna ofta tar fasta på är att sökanden har förmått utveckla de intellektuella resonemang som har legat till grund för avståndstagandet från den tidigare religionen och valet att bli ateist. Beslutet att bli ateist har i flera fall då sökanden bedömts vara genuin, föranletts av att personen gjort efterforskningar avseende den tidigare religionen och studerat böcker

¹⁸² Jfr ex. UM 12440-20 (Stockholm, dom 2021-05-12), UM 5336-20 (Stockholm, dom 2020-11-16), UM 2761-19 (Luleå, dom 2020-09-30), UM 3513-19, (Göteborg, dom 2021-06-24), UM 16284-18 & UM 16369-18 (Göteborg, dom 2021-05-03), UM 230-19 (Göteborg, dom 2020-11-25), UM 12444-20 (Malmö, dom 2021-03-05), UM 351-20, (Malmö, dom 2020-12-21).

¹⁸³ UM 15607-19 (Göteborg, dom 2021-09-29).

¹⁸⁴ Ibid. Sökanden är medborgare i Afghanistan men har växt upp i Iran.

¹⁸⁵ Jfr avsnitt 3.4.2.

eller författare som fört fram andra tankar eller idéer än vad sökanden tidigare haft tillgång till.¹⁸⁶

I ett mål har sökanden berättat om hur han började studera religion efter han fick höra om Big Bang, och om hur han därefter undersökte vetenskapliga teorier om livets uppkomst vilket gjorde honom övertygad om att Gud inte finns.¹⁸⁷ En annan sökande har berättat om hur han studerat Dawkins¹⁸⁸ och Hedayat¹⁸⁹. Domstolen har i det målet bland annat funnit att sökanden har kunnat återge resonemang från författarna som påverkat honom.¹⁹⁰ Ett annat exempel är en sökande som har berättat om sina jämförelser mellan kristendomen, judendomen och islam. Sökanden har kunnat berätta om hur han kom till slutsatsen att religionerna är väldigt lika och att han därför fick uppfattningen att religion är något som skapats av människor för att kontrollera andra människor.¹⁹¹

Att sökanden inte kan utveckla de intellektuella resonemang som har legat bakom valet att bli ateist framstår vara något som talar emot att sökanden har en genuin ateistisk uppfattning.

Han har uppgett att han besöker sidor på internet som handlar om ateism och nämnt t.ex. ”Dawkin”, men har på följdfrågor om detta inte kunnat uppge vad sidorna heter eller vad han läst om senast.¹⁹²

Hans insikter vad gäller existentiella frågor framstår således som grunda. Han hänvisar genomgående till vetenskapsmän utan någon närmare presentation av deras material eller en beskrivning av deras material [...] Mot bakgrund av att M.M enligt egna uppgifter varit övertygad ateist sedan en tid tillbaka borde han kunna utveckla, resonera och lämna mer detaljerade svar i dessa avseenden.¹⁹³

¹⁸⁶ Se ex. UM 12440-20 (Stockholm, dom 2021-05-12), UM 2761-19 (Luleå, dom 2020-09-30), UM 15607-19 (Göteborg, dom 2021-09-29), UM 230-19 (Göteborg, dom 2020-11-25), UM 11086-19 (Göteborg, dom 2020-10-07), UM 3443-20 (Göteborg, dom 2020-09-18), UM 12444-20 (Malmö, dom 2021-03-05), UM 3513-19 (Göteborg, dom 2021-06-24).

¹⁸⁷ UM 12440-20 (Stockholm, dom 2021-05-12).

¹⁸⁸ Richard Dawkins är en brittisk författare och professor som bland annat skrivit flera böcker om evolution.

¹⁸⁹ Sedaghi Hedayat är en iransk författare.

¹⁹⁰ UM 11086-19 (Göteborg, dom 2020-10-07).

¹⁹¹ UM 12444-20 (Malmö, dom 2021-03-05).

¹⁹² Se UM 5054-18 (Göteborg, dom 2020-10-02).

¹⁹³ UM 6314-18 (Göteborg, dom 2020-09-29). Min anonymisering.

Att en sökande utifrån sina egna omständigheter kan berätta om den intellektuella process som legat bakom beslutet att bli ateist ser sammanfattningsvis ut att vara av relativt stor betydelse vid bedömningen av om sökanden har en genuin ateistisk uppfattning.

I en del mål tas även upp beskrivningar från sökanden av mer känslomässig karaktär som anses ge stöd åt att den ateistiska uppfattningen är genuin, exempelvis att sökanden har förmått reflektera över den rädsla som har funnits inför avståndstagandet från islam.¹⁹⁴ Det kan röra sig om såväl rädsla för att bli straffad av Gud som av folk i hemlandet på. En sökande har beskrivit sitt samvetsqual inför Gud och om hur han bad Gud om förlåtelse för att han lämnat islam.¹⁹⁵ Ett par sökande har även beskrivit sina känslor inför hur deras avståndstagande skulle påverka deras relation till deras mammor.¹⁹⁶ Beskrivningen av den känslomässiga processen är dock sällan i fokus, utan sådana beskrivningar hanteras mer som stödbevis till uppgifterna om den intellektuella processen.

Vid en undersökning av de domar där domstolen har landat i slutsatsen att sökanden saknar en genuin ateistisk uppfattning ifrågasätter domstolen i ett flertal fall inte att sökanden till viss del har ändrat sin religiösa uppfattning. Samtidigt bedöms denna omständighet inte vara jämförbar med en genuin ateistisk uppfattning. I flera mål medger domstolen att sökanden antingen ifrågasätter eller tvivlar på att det finns en Gud, eller att sökanden har tagit avstånd från religionen. Detta bedöms dock inte vara tillräckligt för att göra sannolikt en genuin ateistisk uppfattning.¹⁹⁷ I ett av målen framgår följande formulering:

M.M har gjort sannolikt att han har avfallit från islam och att han inte längre praktiserar religionen. Domstolen bedömer dock att han inte har visat att detta har sin grund i en genuin och personlig ateistisk åskådning.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Se UM 230-19 (Göteborg, dom 2020-11-25), UM 3443-20 (Göteborg, dom 2020-09-18), UM 4636-20, (Malmö, dom 2021-04-15).

¹⁹⁵ UM 11086-19 (Göteborg, dom 2020-10-07).

¹⁹⁶ UM 3443-20 (Göteborg, dom 2020-09-18), UM 12444-20 (Malmö, dom 2021-03-05).

¹⁹⁷ Se ex. UM 12765-20 (Stockholm, dom 2021-06-23), UM 10819-20 (Stockholm, dom 2021-06-02), UM 120114-20 (Stockholm, dom 2021-04-01), UM 10299-20, (Malmö, dom 2021-07-02).

¹⁹⁸ UM 12765-20 (Stockholm, dom 2021-06-23). Min anonymisering.

Av domskälen framgår ingen vidare motivering, varav Migrationsverkets bedömning har undersökts.¹⁹⁹ Beslutet har låg rättslig status som sådant, men ger ändå uttryck för ett intressant förhållningssätt avseende vad som utgör en genuin ateistisk uppfattning. Domstolen ser inte heller ut att motsätta sig den bedömning som framgår av Migrationsverkets beslut. Enligt Migrationsverket motsvaras ett genuint avståndstagande från islam av ett ”seriöst ifrågasättande och utforskande av sin egen uppfattning”. Det krävs enligt Migrationsverket att en person som har kommit fram till att han eller hon är ateist kan beskriva ett ”ännu djupare ifrågasättande av sin egen uppfattning då ateism innebär att man inte tror på att Gud finns”. Migrationsverket ifrågasätter inte att sökanden saknar intresse för att utöva islam, men det anses inte vara ett genuint avståndstagande då sökanden inte har visat att han har ett ”seriöst engagemang” för sin ateistiska uppfattning.²⁰⁰ I ett annat mål uttrycker domstolen att omständigheten att sökanden inte alls tänker på religion går emot att han skulle inta ett starkt ställningstagande som ateist:

Det noteras att M.A även uttryckt att han inte alls tänker på religion längre, vilket bedöms gå emot att han skulle ta ett starkt ställningstagande som ateist. Tankar på religion och varför han inte tror på gud borde i ett sådant läge vara mer vanligt förekommande hos honom.²⁰¹

Att den sökande förväntas kunna ge uttryck för att han eller hon har genomgått en mer omfattande inre process kopplas inte sällan till uppfattningen att det rimligen bör anses vara ett mycket stort beslut för sökanden att lämna islam. I synnerhet framkommer denna motivering i mål där sökanden kommer från Afghanistan. Det framgår i flera mål att det för en afghan får anses vara en stor förändring att ta avstånd från islam och bli ateist. Beslutet att lämna islam bör därför ha föregåtts av en mer omfattande tankeprocess som medfört svåra överväganden för personen. Mot bakgrund av detta ställer domstolarna ett högt krav på sökandens beskrivning av den inre processen.²⁰² Ett sådant förhållningssätt ligger i linje med hur Migrationsöverdomstolen resonerar i

¹⁹⁹ Se Migrationsverkets beslut med beteckningsnummer 50472444. Beslutet har bifogats till UM 12765-20.

²⁰⁰ Ibid.

²⁰¹ Se UM 7990-20 (Göteborg, dom 2021-01-26). Min anonymisering.

²⁰² Se ex. UM 27658-20 (Malmö, dom 2021-06-22), UM 10819-20 (Stockholm, dom 2021-06-02), UM 6155-20 (Stockholm, dom 2020-12-18), UM 34175-20 (Malmö, dom 2021-05-20), UM 24288-20 (Malmö, dom 2021-04-01).

MIG 2011:29 och har kritiserats ovan.²⁰³ I MIG 2011:29 gällde det emellertid en sökande som konverterat till kristendomen. Det går att diskutera om det inte kan ses som ännu mer problematiskt att anta att sökanden tidigare har varit en djupt troende muslim när sökanden gör gällande konvertering till ateism.

Vid en undersökning av domskälen är det vanligt att hitta snarlika motiveringar till olika resonemang som återfinns i Migrationsverkets rättsliga ställningstagande.²⁰⁴ Av ställningstagandet framgår bland annat att missnöje mot en tidigare religion inte behöver betyda att personen har en genuin ateistisk uppfattning.

Migrationsdomstolarna uttrycker i flera fall att det sökanden har berättat om snarare handlar om allmän kritik mot normer i den tidigare religionen eller att sökanden uttrycker en önskan om att slippa leva under religiöst tvång, men att dessa åsikter inte är att jämföra med en genuin ateistisk uppfattning.²⁰⁵

En slutsats som möjligen kan dras utifrån materialet är att domstolarna definierar en genuin ateistisk uppfattning som ett ställningstagande om att det inte finns någon Gud, vilket sökanden har kommit fram till efter noga övervägande. En iakttagelse är att de krav som ställs, avseende att en genuin uppfattning bör innehålla en djupare inre process, kan göra det svårt för personer som aldrig haft någon djupare religiös övertygelse att göra sannolikt en genuin ateistisk uppfattning. En bredare definition av ateism framgår av nationalencyklopedin. Där anges att innebörden av ateism även skulle kunna beskrivas som en inställning om att ”satser om gud är meningslösa”.²⁰⁶ Enligt den definition som ställs upp av domstolarna är det dock inte tillräckligt att den ateistiska uppfattningen grundar sig i att sökanden är ointresserad av religion eller existentiella frågor. Den sökande behöver alltså till viss del ha ansträngt sig och tänkt efter noga innan han eller hon har fattat beslutet att anta en ateistisk uppfattning för att den ska anses vara genuin. Det är inte alltför vågat att dra slutsatsen att en sådan definition riskerar att göra det svårt för somliga personer som faktiskt inte tror på någon Gud att göra det sannolikt att de inte har någon gudstro.

²⁰³ Se avsnitt 3.4.3.

²⁰⁴ Se avsnitt 3.6.

²⁰⁵ Se ex. UM 10299-20 (Malmö, dom 2021-07-02), UM 10819-20 (Stockholm, dom 2021-06-02), UM 12014-20 (Stockholm, dom 2021-04-01), UM 11067-20 (Stockholm, dom 2021-03-22), UM 8083-20 (Stockholm, dom 2021-02-08), UM 5054-18 (Göteborg, dom 2020-10-02).

²⁰⁶ NE, ”ateism”.

4.3.2 Vilken betydelse har det att skälen anförts sur place eller sent i processen?

Att den sökande har kommit att anta en ateistisk uppfattning först i Sverige är ostridigt i en klar majoritet av målen som ingår i undersökningen. Detta är också något som vanligen uppmärksammas av domstolarna. Som huvudregel hänvisar domstolarna till MIG 2011:29 och anger att den metod som ställs upp där även bör vara tillämpbar då ateism anförts. Mot denna bakgrund anges vanligen att omständigheten att sökanden har konverterat i Sverige (sur place) ”påkallar trovärdighetsfrågan *extra uppmärksamhet*”.²⁰⁷

Migrationsöverdomstolen anger, i MIG 2011:29, emellertid även att omständigheten att sökanden har anfört konversionen först efter att ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut har meddelats påkallar trovärdighetsfrågan *särskild uppmärksamhet*. I en stor andel av fallen då sökanden har anfört ateism sur place har den ateistiska uppfattningen även anförts först efter att sökanden har meddelats ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut. Migrationsdomstolarna betonar dock sällan detta genom att ange att *särskild uppmärksamhet* bör riktas mot trovärdighetsfrågan i dessa fall. Vanligare förekommande är att man använder termen *extra uppmärksamhet* även för att beskriva inställningen till denna omständighet, alternativt att domstolen slår ihop dessa två omständigheter i en mening likt följande: ”Om konversionen skett i Sverige och åberopats först efter lagakraftvunnet utvisningsbeslut påkallar trovärdighetsfrågan *extra uppmärksamhet* (jfr MIG 2011:29)”²⁰⁸

I några mål delar domstolen upp frågan om vilken uppmärksamhet som bör riktas mot sökandens trovärdighet i två led. Domstolen uttrycker då först att *extra uppmärksamhet* påkallas med anledning av att ateismen anförts sur place. Därefter anges att *särskild uppmärksamhet* påkallas av trovärdighetsfrågan då ateismen anförts först efter ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut.²⁰⁹ Att domstolarna inte alltid tydliggör

²⁰⁷ Jfr ex. UM 12014-20 (Stockholm, dom 2021-04-01), UM 11492-20 (Stockholm, dom 2021-03-31), UM 11067-20, (Stockholm, dom 2021-03-22), UM 3780-20 (Stockholm, dom 2021-02-23), UM 11082-20 (Stockholm, dom 2021-02-22), UM 5174-20 (Stockholm, dom 2021-02-10), UM 3649-20 (Stockholm, dom 2021-02-09), UM 8083-20 (Stockholm, dom 2021-02-08), UM 9512-20, (Stockholm, dom 2021-02-02), UM 6155-20 (Stockholm, dom 2020-12-18), UM 2326-20 (Stockholm, dom 2020-12-08), UM 10239-18 (Göteborg, dom 2020-11-19), UM 43134-20 (Malmö, dom 2021-06-22), UM 17255-21 (Malmö, dom 2021-06-16), UM 351-20 (Malmö, dom 2020-12-21), UM 8030-20, (Stockholm, dom 2020-12-03).

²⁰⁸ Se UM 5174-20 (Stockholm dom, 2021-02-10); för liknande formuleringar se ex. UM 11082-20 (Stockholm, dom 2021-02-22), UM 8083-20 (Stockholm, dom 2021-02-08).

²⁰⁹ Se ex. UM 43134-20 (Stockholm, dom 2021-06-22).

skillnaden mellan att uppfattningen har anförts sur place och att den har anförts först efter ett utvisningsbeslut är olyckligt då det kan ge en bild av att dessa två omständigheter anses väcka samma sorts misstänksamhet inför den anförda konverteringen, vilket inte borde vara fallet.

Vid en närmare granskning av hur domstolarna resonerar tycks de emellertid göra skillnad på dessa två omständigheter. Omständigheten att konversionen till ateism har skett i Sverige är inte något som domstolarna vanligtvis diskuterar mer utförligt. Det ser inte heller ut att vara av större betydelse vid bedömningen av sökandens trovärdighet. Att sökanden i flera fall har bedömts ha en genuin ateistisk uppfattning trots att denna anförts sur place talar också för att denna omständighet inte är avgörande.²¹⁰

Att sökanden har anført ateismen vid ett sent skede av asylprocessen, i synnerhet efter ett lagakraftvunnet beslut, är dock något som domstolarna ser ut att lägga större vikt vid. Domstolen tar som regel först ställning till om sökanden har kunnat lämna en rimlig eller godtagbar förklaring till varför uppgifterna inte anförts tidigare.²¹¹ Saknas en godtagbar förklaring uttrycks inte sällan en relativt tydlig formulering från domstolens sida, som antyder att sökanden har ett ogynnsamt utgångsläge vid bedömningen av om sökanden har en genuin ateistisk uppfattning. I ett mål anger domstolen att det är anmärkningsvärt och talar till nackdel för sökanden att uppgifterna lämnats först efter ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut.²¹² I ett annat mål uttrycker domstolen att denna omständighet ger anledning att värdera sökandens berättelse om sitt avståndstagande från islam och hans livsåskådning som ateist med försiktighet.²¹³

Ett utförligare resonemang om huruvida ateismen är ett uttryck för eller en fortsättning på åsikter eller en inställning som den sökande hade redan i hemlandet framgår endast i ett avgörande.²¹⁴ I målet hänvisar också domstolen specifikt till artikel 5.2 i

²¹⁰ Se avsnitt 4.3.1.

²¹¹ Se ex. UM 11492-20 (Stockholm, dom 2021-03-31), UM 5174-20 (Stockholm, dom 2021-02-10), UM 3649-20 (Stockholm, dom 2021-02-09), UM 2456-20 (Göteborg, dom 2020-09-21), UM 34175-20 Afghanistan (Malmö, dom 2021-05-20), UM 24288-20, avslag Afghanistan, (2021-04-01).

²¹² UM 9512-20, (Stockholm, dom 2021-02-02).

²¹³ UM 41417-20 (Malmö, dom 2021-06-01).

²¹⁴ UM 2456-20 (Göteborg, dom 2020-09-21).

skyddsgrundsdirektivet. Generellt sett verkar dock denna fråga inte vara något som domstolarna fäster någon större vikt vid.

4.3.3 När medför en (genuin) ateistisk uppfattning inte en risk för förföljelse?

Utifrån vad som framgår av domskälen går det att dra slutsatsen att domstolarna generellt sett får anses vara överens om att ateister *kan* riskera förföljelse i såväl Afghanistan som Iran. Frågan är om det räcker för den sökande att göra sannolikt att han eller hon har en genuin ateistisk uppfattning för att domstolarna ska bedöma att det föreligger flyktingskäl. I 14 av de 17 mål där domstolarna bedömt att sökanden har en genuin ateistisk uppfattning har de även bedömt att sökanden är flykting. Att sökanden bedöms ha en genuin ateistisk övertygelse är alltså av stor vikt för att sökanden ska anses vara flykting, men samtidigt inte helt avgörande.

Vad är det då som gör att domstolen i ett fåtal fall kommer till en annan slutsats? Den gemensamma nämnanen i målen²¹⁵ är hur domstolen bedömer att sökanden kommer att agera vid ett återvändande till hemlandet och vilka följder det kan tänkas få. I två av målen anges ordagrant att sökanden inte kommer att manifesteras sin tro *på ett sådant sätt* att sökanden riskerar skyddsgrundande behandling.²¹⁶ Genom att domstolarna formulerar sig på detta sätt antyder de att sökanden inte helt och hållet måste dölja sin tro, utan vad som är avgörande är att de bedömer att sökanden inte kommer att manifesteras sin tro *på ett sätt* som kan leda till repressalier. Det går alltså att tolka det som att domstolarna till viss del ändå beaktar att sökandens religionsfrihet inte riskerar att inskränkas helt och hållet. Utvisningen utgör således inte en så pass allvarlig överträdelse av sökandens rätt till religionsfrihet att den kan anses vara skyddsgrundande. Domstolarna för emellertid inget resonemang om rätten till religionsfrihet, utan det är endast min tolkning av domskälen.

Fokus i domskälen ligger snarare på bedömningen av om sökanden faktiskt riskerar att bli upptäckt som ateist av personer som inte accepterar en sådan uppfattning. Hur domstolarna kommer till slutsatsen att det inte föreligger någon risk för förföljelse har

²¹⁵ UM 2547-19 (Göteborg, dom 2021-09-21), UM 2085-21 (Stockholm, dom 2021-07-05), UM 230-19 (Göteborg, dom 2020-11-25).

²¹⁶ UM 2085-21 (Stockholm, dom 2021-07-05), UM 230-19 (Göteborg, dom 2020-11-25).

dels att göra med hur man bedömer att sökanden kommer att agera, dels med hur domstolen tolkar landinformation som presenterats angående situationen för ateister i Afghanistan. Domstolarna finner i de två målen att landinformationen ger stöd för att det till viss del går att leva som ateist i Afghanistan utan att riskera förföljelse:

Domstolen har i denna framåtsyftande bedömning beaktat följande omständigheter. Av landinformationen i målet framgår bl.a. att handlingar som på olika sätt skymfar islam är straffbara i Afghanistan. Vidare framgår att en person som inte deltar i religiösa ritualer inte nödvändigtvis uppmärksammas som icketroende. I urbana områden är det möjligt att exempelvis underlåta att gå i moskén och fasta under ramadan. I urbana sekulära miljöer är den sociala kontrollen inte lika stark som på landsbygden.²¹⁷

Av tillgänglig landinformation framgår att det råder en stor intolerans mot konvertiter i Afghanistan. Situationen är dock något annorlunda för ateister, främst eftersom det är svårt att identifiera en person som icke-troende. En ateist som inte visar bristande respekt mot islam i det offentliga rummet bör undkomma negativa reaktioner. Individuella omständigheter, såsom familjebakgrund, hemort, personliga restriktioner, konflikter samt vilka handlingar som personen företagit och vem som har fått kännedom om dessa är av betydelse. Toleransen för kritik mot islam varierar även mellan stad och landsbygd. Urbana områden tenderar generellt att vara mer liberala. Det är också möjligt att leva mer sekulariserat i städerna och det kan finnas en högre grad av tolerans och möjlighet att diskutera frågor om religion.²¹⁸

Utifrån hur domstolen använder sig av landinformationen får de avgörande faktorerna anses vara om sökanden kommer tala illa om islam eller visa bristande respekt mot religionen, samt vilken miljö sökanden förväntas återvända till. Den genuina uppfattningen är således inte tillräcklig för att göra sannolikt förföljelse.

I det första mål²¹⁹ varifrån det första citatet ovan hämtats framgår ingen utförlig motivering till hur domstolen landar i slutsatsen att sökanden inte kommer agera på ett för honom riskabelt sätt. Domstolen nämner enbart, att det utifrån vad som kommit fram i målet inte finns något som tyder på att sökanden kommer att manifesteras sin tro *på ett sätt* som kan leda till förföljelse. Domstolen ser dock ut att lägga stor vikt vid att sökanden kommer från Kabul vilket medför en lägre risk. I det andra målet²²⁰ noteras att sökanden under den muntliga förhandlingen har uppgett att han sällan diskuterar religion, inte tänker särskilt mycket på andras religiösa tillhörighet och undviker religiösa diskussioner om han märker att det är känsligt. I det målet finner alltså domstolen att sökanden har gett uttryck för att han inte kommer agera på ett för honom

²¹⁷ UM 2085-21 (Stockholm, dom 2021-07-05).

²¹⁸ UM 230-19 (Göteborg, dom 2020-11-25).

²¹⁹ UM 2085-21 (Stockholm, dom 2021-07-05).

²²⁰ UM 230-19 (Göteborg, dom 2020-11-25).

riskfyllt sätt. Det går att likställa med att sökanden själv har diskvalificerat sig som skyddsbehövande genom att uttrycka ett försiktigt förhållningssätt till islam. Domstolen valde i målet att pröva sökanden gentemot hans hemort som inte tillhör någon av de större städerna i Afghanistan. Domstolen noterar dock i slutet av domskälen att sökanden även kan bosätta sig i Kabul där toleransen gentemot ateister får anses vara större.²²¹

Bedömningen att en ateist har möjlighet att bosätta sig i Kabul eller någon annan större stad i Afghanistan framkommer även i några avgöranden där domstolen undviker att göra någon egentlig bedömning av om sökanden har en genuin ateistisk uppfattning. Domstolen uttrycker i dessa mål att det sökanden har anfört inte är tillräckligt, beaktat att sökanden inte gett uttryck för att han eller hon kommer att tala illa om islam tillsammans med omständigheten att sökanden har möjlighet att bosätta sig i en urban miljö och därav inte riskerar att uppmärksammas som ateist.²²²

I domar som rör ateister från Afghanistan hänvisar migrationsdomstolarna allt som oftast till Migrationsverkets egen rapport från december 2017.²²³ Rapporten avslutas med ett avsnitt som specifikt berör situationen för ateister och det är detta avsnitt som domstolarna och även Migrationsverket vanligtvis hänvisar till i beslut och domar. Av avsnittets andra stycke framgår följande:

ateister eller sekulära måste utöva själv censur och kan generellt sett inte öppet uttrycka sina åsikter eller sitt förhållande till islam utan att riskera sanktioner eller våld. De måste också utåt sett upprätthålla en fasad som troende muslim och även uppfylla omgivningens krav på att genomföra vissa religiösa förpliktelser.²²⁴

En mer nyanserad bild framkommer samtidigt av resterande del av avsnittet. Där framgår bland annat att det finns mer frisinnade miljöer bland högutbildade personer inom de stora städerna. I sådana miljöer kan det vara möjligt att diskutera religion, och kravet på att praktisera islam är inte lika strikt. Att inte praktisera islam fullt ut

²²¹ UM 230-19 (Göteborg, dom 2020-11-25).

²²² UM 399-21 (Stockholm, dom 2021-06-10), UM 1731–20 (Luleå, dom 2021-07-05, UM 1688-20 (Luleå, dom 2021-02-26), UM 1063-20 Luleå (dom, 2020-11-10).

²²³ Migrationsverket, Lifos. *Temarapport: Afghanistan - Kristna, apostater och ateister*.

²²⁴ Migrationsverket, Lifos. *Temarapport: Afghanistan - Kristna, apostater och ateister*, s. 24.

uppfattas normalt sett inte som problematiskt även om de flesta i vart fall deltar vid fredagsbönen i moskén.²²⁵

Det finns alltså i landinformationen uppgifter som ger visst stöd för att det, i vart fall före talibanernas maktövertagande, har gått att leva förhållandevis sekulariserat i exempelvis Kabul. Enligt rapporten bygger uppgifterna som talar för detta dock på intervjuer med ett fåtal personer och det finns även information som ger en annan bild av situationen. Det bör kunna diskuteras hur många av de som återvänt till Afghanistan, som verkligen haft möjlighet att leva i en mer liberal miljö med högutbildade människor. Att endast ange att det finns sådana miljöer kan uppfattas som att det är ett frivilligt val som kan företas av den sökande oaktat dennes bakgrund. Endast i ett mål kan jag se att domstolarna har tagit detta i beaktande. Där anger domstolen att det inte har framkommit något i målet som talar för att sökanden skulle kunna undgå en risk att utsättas för förföljelse genom att leva bland välutbildade i en mer i liberal miljö. Sökanden ansågs sedermera också vara flykting.²²⁶

4.3.4 Vilken betydelse tillmäts religionsfriheten då ateism har anförts som flyktingskäl?

Endast i tre mål har domstolarna bedömt att sökandens ateistiska uppfattning är känd i hemlandet och att det därav redan föreligger en konkret risk, oaktat hur sökanden kommer agera vid ett återvändande.²²⁷ Mot denna bakgrund går det eventuellt att dra slutsatsen att det är inskränkningar i sökandens religionsfrihet som egentligen är avgörande vid bedömningen av huruvida sökanden anses vara skyddsbehövande.

Att domstolarna för separata resonemang som tydligt visar att de har beaktat sökandens rätt till religionsfrihet är samtidigt förhållandevis ovanligt. I ett antal domar där sökanden beviljats skydd, går det emellertid att utläsa att relativt stor vikt fästs vid om sökandens framtida situation innebär oacceptabla inskränkningar i religionsfriheten.²²⁸ De exakta formuleringarna skiljer sig något åt. I huvudsak betonar

²²⁵ Ibid.

²²⁶ UM 4226-20 (Göteborg, dom 2020-10-21).

²²⁷ UM 3513-19, (Göteborg, dom 2021-06-24), UM 3597-19 (Göteborg, dom 2021-06-24), UM 4636-20 (Malmö, dom 2021-04-15).

²²⁸ UM 3586-19 (Göteborg, dom 2021-06-17), UM 4226-20 (Göteborg, dom 2020-10-21), UM 11086-19 (Göteborg, dom 2020-10-07), UM 3443-20 (Göteborg, dom 2020-09-18), UM 4636-20 (Malmö, dom 2021-04-15).

domstolarna att det inte kan förväntas att sökanden ska dölja eller vara tyst om sin religiösa uppfattning. Vidare betonas att rätten till religionsfrihet också innebär en rätt att få manifesteras en religiös uppfattning. Att begära att sökanden ska dölja sin ateistiska uppfattning är enligt domskälen inte förenligt med sökandens religionsfrihet och en utvisning innebär således en otillåten inskränkning i sökandens religionsfrihet. Störst betydelse tillmäts rätten att manifesteras en religiös inställning. Bedömningen i dessa mål rör således inte enbart den konkreta risken eller hotbilden vid ett återvändande, utan avgörande är om sökandens religionsfrihet inskränks så pass mycket att det utgör förföljelse. I ett av målen²²⁹ hänvisar migrationsdomstolen till EU-domstolens avgörande Tyskland mot Y och Z²³⁰ angående att det inte går att kräva att sökanden ska vara tyst om sin tro. I ett mål²³¹ hänvisar migrationsdomstolen till UNHCR:s riktlinjer från 2004²³² för liknande resonemang.

Gör då domstolarna en separat bedömning av om sökanden även har för avsikt att manifesteras sin ateistiska uppfattning tro när han eller hon bedömts som genuin? En iakttagelse är att Migrationsöverdomstolen, i MIG 2011:29, ger uttryck för att en genuin kristen religiös övertygelse bör leda till slutsatsen att en sökande också har för avsikt att uttrycka sin religiösa uppfattning. I ungefär hälften av målen där sökanden bedömts vara skyddsbehövande framgår ingen separat bedömning av om sökanden kommer att manifesteras sin ateistiska uppfattning vid ett återvändande till hemlandet.²³³ Det vanligaste sättet som domstolarna ger uttryck för denna inställning på, är att de anger att det saknas skäl att ifrågasätta att sökanden ”hyser en önskan om” eller ”har för avsikt att” att leva som ateist, eller att det inte finns skäl att ifrågasätta att det är ”av stor vikt” för sökanden att kunna leva som ateist.²³⁴ Det är vanskligt att dra någon säker slutsats endast utifrån vad som framgår av domskälen, men det framstår som att domstolarna i dessa fall gör bedömningen att det inte är rimligt att ifrågasätta att en person som har en genuin ateistisk uppfattning också har för avsikt att uttrycka denna. På så vis ställer man inte upp något krav på sökanden att kunna förklara varför

²²⁹ UM 3586-19 (Göteborg, dom 2021-06-17).

²³⁰ C-71/11 och C-99/11 *Y och Z mot Tyskland*, EU:C:2012:518.

²³¹ UM 3443-20 (Göteborg, dom 2020-09-18).

²³² UNCHR Guidelines nr. 6.

²³³ Se UM 12440-20 (Stockholm, dom 2021-05-12), UM 15607-19 (Göteborg, dom 2021-09-29), UM 16248-18, (Göteborg, dom 2021-05-03), UM 4226-20 (Göteborg, dom 2020-10-21), UM 11086-19 (Göteborg, dom 2020-10-07), UM 12444-20, (Malmö, dom 2021-03-05), UM 351-20 (Malmö, dom 2020-12-21).

²³⁴ UM 16248-18, (Göteborg, dom 2021-05-03), UM 4226-20 (Göteborg, dom 2020-10-21), UM 11086-19 (Göteborg, dom 2020-10-07), UM 351-20 (Malmö, dom 2020-12-21).

just manifesterandet är av särskild betydelse för honom eller henne utan det ser ut att föreligga någon form av presumtion för att så är fallet då sökanden bedöms ha en genuin ateistisk uppfattning.

I en del mål gör domstolen dock en separat bedömning av huruvida sökanden har för avsikt att manifesteras sin tro och finner att det har kommit fram omständigheter som talar för att sökanden har en sådan avsikt. I ett mål beaktar domstolen uppgifter från ett vittne som berättat om att sökanden ofta vill diskutera religion med vittnet, som är muslim, trots att denna har motsatt sig sådana diskussioner.²³⁵ I ett annat mål har sökanden lämnat in bevisning som visar att sökanden under flera år publicerat religionskritiskt material på internet. Enligt domstolen ger detta stöd för att sökanden inte är beredd att dölja sin övertygelse vid ett återvändande.²³⁶ Eventuellt går det att se att domstolarna inte är helt samstämmiga i synen på om en genuin ateistisk uppfattning alltid bör leda till slutsatsen att sökanden även har för avsikt att uttrycka denna, eller om det krävs att sökanden kan lägga fram ytterligare bevis till stöd för att han eller hon har för avsikt att manifesteras sin ateistiska uppfattning.

Endast i ett mål berörs frågan om vilka inskränkningar i den negativa religionsfriheten som kan anses vara acceptabla mer ingående. I målet²³⁷ har domstolen bedömt att sökanden har en genuin ateistisk uppfattning. Migrationsdomstolen slår inledningsvis fast att religionsfriheten är en grundläggande mänsklig rättighet som skyddas av flyktingkonventionen. Denna rättighet omfattar enligt domstolen även rätten att inte utöva någon religion och det går inte heller att förvänta sig att sökanden ska avstå från religiösa handlingar eller vara tyst om sin ateistiska uppfattning. Domstolen anger dock därefter att det kan vara så att en person i vissa fall inte har en önskan att manifesteras sin tro och att det i ett sådant fall kan vara så att det inte föreligger risk för skyddsgrundande behandling. Domstolen finner att sökanden varken har *propagerat* för sin ateistiska övertygelse i Sverige eller varit offentlig med sin ateistiska uppfattning i hemlandet Iran. Domstolen ifrågasätter samtidigt inte sökandens uppgifter om att hon inte vill följa den klädkod som finns i Iran eller att hon vill leva i ett fritt och jämställt samhälle. Enligt domstolen är det mer ett uttryck för att sökanden

²³⁵ UM 2761-19 (Luleå, dom 2020-09-30).

²³⁶ UM 3586-19 (Göteborg, dom 2021-06-17).

²³⁷ UM 2547-19, (Göteborg, dom 2021-09-21).

vill leva i enlighet med västerländska normer. Enligt domstolen är denna omständighet inte tillräcklig: ”att klaganden inte kan leva på samma sätt i Iran som i Sverige, inbegripet att hon måste följa den klädkod som gäller i landet, är inte tillräckligt för att hon ska anses vara i behov av internationellt skydd”.²³⁸ Sökanden får alltså tåla en viss inskränkning i den negativa religionsfriheten. Att tvingas att bära slöja innebär inte förföljelse, även om det står i strid mot sökandens genuina ateistiska uppfattning.

4.3.5 Vad fokuserar domstolarna främst på, bedömningen av genuiniteten i den ateistiska uppfattningen eller att sökanden riskerar att betraktas som ateist?

Utifrån resultaten i studien ser det ut vara nästintill omöjligt att göra sannolikt en risk för förföljelse ifall domstolen inte bedömt att sökanden har en genuin ateistisk uppfattning. Inte i ett enda fall landar domstolen i att sökanden har gjort sannolikt en risk för förföljelse om den ateistiska uppfattningen inte har ansetts vara genuin. Eventuellt beror det på att domstolarna till viss del är låsta vid premissen att en genuin ateistisk uppfattning är avgörande vid bedömningen av huruvida sökanden riskerar förföljelse.

Frågan om eventuell tillskrivenhet är något som domstolarna sällan för några längre resonemang om då sökanden har anfört ateism sur place. I huvudsak konstateras att sökanden inte har gjort sannolikt att någon i hemlandet skulle ha kännedom om att sökanden är ateist. Domstolen accepterar samtidigt i flera mål att sökanden antagit en mer sekulär livsstil. Orden ”sekulär” eller ”sekulär livsstil” används regelbundet för att beskriva sökandens inställning till religion.²³⁹ Denna omständighet bedöms dock huvudsakligen i förhållande till om sökanden har en genuin ateistisk uppfattning. Vanligen framhåller domstolarna att sökandens sekulära livsstil eller tankar snarare är ett uttryck för att sökanden har anpassat sig till en svensk livsstil, än att sökanden har en genuin ateistisk uppfattning. Ett sådant sätt att formulera sig på ligger i linje med hur Migrationsverket uttrycker sig i sitt rättsliga ställningstagande.²⁴⁰ I ett mål är

²³⁸ UM 2547-19, (Göteborg, dom 2021-09-21).

²³⁹ Se ex. UM 10819-20 (Stockholm, dom 2021-06-02), UM 11565-29 (Stockholm, dom 2021-04-20), UM 12014-20 (Stockholm, dom 2021-04-01), UM 11067-20 (Stockholm, dom 2021-03-22), UM 8083-20 (Stockholm, dom 2021-02-08), UM 10299-20 (Malmö, dom 2021-07-02), UM 8938-20 (Malmö, dom 2021-02-10), UM 15363-19 (Göteborg, dom 2021-09-30), UM 1457-19 (Göteborg, dom 2021-06-22), UM 10239-18 (Göteborg, dom 2020-11-19).

²⁴⁰ Se avsnitt 3.6.

domstolens motivering anmärkningsvärd. Där har domstolen funnit att sökandens anpassning till en svensk livsstil talar emot att han är ateist då det har kommit fram att sökanden firat jul. Detta talar enligt domstolen emot att sökanden helt vill fransäga sig religionen och talar därför emot att sökanden har en genuin ateistisk uppfattning.²⁴¹ Det kan tyckas att denna omständighet snarare borde ses som något som talar för att sökanden kan komma att tillskrivas en avvikande religiös uppfattning, än något som talar emot en genuin ateistisk uppfattning.

Intressant är att då den sökande tidigare har kunnat leva som ateist i hemlandet blir bedömningen av huruvida sökanden riskerar att uppmärksammas eller betraktas som ateist mer central. Att sökanden tidigare har kunnat leva i hemlandet som ateist utan att utsättas för förföljelse, tas som intäkt för att sökanden inte heller riskerar sådan behandling vid ett återvändande. I en majoritet av dessa avgöranden, vilka i regel rör sökande från Iran, görs ingen bedömning av huruvida sökandens uppfattning är genuin eller inte. Domstolen konstaterar i flera fall att det som anförts inte är tillräckligt. Bedömningen avser i huvudsak en värdering av den konkreta risken, i synnerhet om sökanden kan anses ha gjort sannolikt att han eller hon tidigare har uppmärksammas i hemlandet. Att den sökande har levt som ateist i hemlandet utan att manifesterat sin uppfattning bedöms tala emot att han eller hon kommer göra det vid ett återvändande. Således föreligger inte någon konkret risk vid en framåtsyftande bedömning.²⁴²

Målen som beskrivs i föregående stycke bedöms utifrån hur sökanden tidigare har agerat och ligger således i linje med den metod som Kagan föredrar.²⁴³ Det går samtidigt att identifiera en brist i användandet av en metod som enbart fokuserar på den konkreta risken för att sökanden kan komma betraktas som ateist. Domstolarna ger i flera fall inget svar på frågan om sökandens val att inte uttrycka sin ateistiska uppfattning beror på att sökanden var rädd för att göra detta eller om det var för att sökanden inte hade någon önskan om att uttrycka sin ateistiska uppfattning.

²⁴¹ Se UM 10239–18 (Göteborg, dom 2020-11-19).

²⁴² Jfr ex. UM 2013-21 (Stockholm, dom 2021-09-29), UM 1703-21 (Stockholm, dom 2021-09-15), UM 814-21 (Stockholm, dom 2021-09-10), UM 9655-20 (Stockholm, dom 2021-05-31), UM 7274-20 (Stockholm, dom 2021-02-15), UM 4910-20 (Stockholm, dom 2020-12-02), UM 5619-19 (Göteborg, 2021-09-17), UM 3568-19 (Göteborg, dom 2021-06-24), UM 5140-18 (Göteborg, dom 2020-12-21), UM 14773-18 (Göteborg, dom 2020-11-15), UM 660-19 (Malmö, dom 2021-05-26), UM 2857-20 (Malmö, dom 2021-05-14).

²⁴³ Se avsnitt 3.5.

4.4 Sammanfattande analys

Hur migrationsdomstolarna tillämpar flyktingbestämmelsen i mål där sökanden har anfört en ateistisk uppfattning, har till stor del redan diskuterats ovan. En sista iakttagelse är att migrationsdomstolarna möjligen tillämpar flyktingbestämmelsen något selektivt vid bedömningen av huruvida ateism kan utgöra flyktingskäl.

Finns det uppgifter som talar för att sökanden inte kommer att agera på ett för honom eller henne riskabelt sätt, finner domstolen ofta att det saknas skäl att pröva genuiniteten i den ateistiska uppfattningen. Att sökanden är ateist anses då inte vara tillräckligt för att utgöra flyktingskäl, vilket ligger i linje med den metod för prövningen av flyktingskap som presenteras i MIG 2007:20.²⁴⁴ Genom att stanna vid frågan om skälen är tillräckliga behöver inte domstolarna ta ställning till om sökanden har en genuin ateistisk uppfattning. Huruvida manifestationen av den ateistiska uppfattningen är av central betydelse för sökanden behöver då inte diskuteras mer ingående.²⁴⁵ Ifall en utvisning kan tänkas leda till allvarliga inskränkningar i religionsfriheten behöver således inte heller motiveras. Det är svårt att hävda att denna tillämpning är felaktig, även om det går att diskutera om en liknande metod hade tillämpats i mål som rör kristna konvertiter från Afghanistan eller Iran. Utifrån min personliga erfarenhet har jag svårt att se att migrationsdomstolarna i sådana mål skulle stanna vid frågan om sökanden riskerar att uppmärksammas som varande kristen, även om det finns praxis från Europadomstolen som talar för att det skulle kunna vara möjligt att landa i en sådan slutsats även i dessa fall.²⁴⁶ Detta skulle möjligen kunna tala för att religionsfriheten tillmäts något mindre betydelse i mål där sökanden har anfört en ateistisk uppfattning.

Om sökanden inte tidigare har levt som ateist i hemlandet eller om det saknas uppgifter i målet som tydligt talar för att sökanden kommer att agera återhållsamt, blir bedömningen av huruvida den ateistiska uppfattningen är genuin eller inte helt avgörande. Att den sökande har antagit en sekulär livsstil eller har tagit avstånd från religionen bedöms utifrån huruvida sökanden uppfyller den definition av genuin ateism som domstolarna har konstruerat. Sådana omständigheter beaktas däremot sällan vid

²⁴⁴ Se avsnitt 3.4.1.

²⁴⁵ Se avsnitt 3.2. & 3.2.1.

²⁴⁶ Se avsnitt 3.2.1.

bedömningen av om sökanden riskerar förföljelse på grund av en tillskriven ateistisk uppfattning. Att migrationsdomstolarna fäster så stor vikt vid frågan om genuinitet kan vara förståeligt beaktat att så många ärenden rör ateism sur place.²⁴⁷ Domstolarna uttrycker vanligen att samma metod som tillämpas i MIG 2011:29 även bör tillämpas då den sökande har anfört en ateistisk uppfattning. Att domstolarna fäster så stor vikt vid genuiniteten kan dock ses som problematiskt. Utifrån den definition som ställs upp avseende vad som bör ingå i en genuin ateistisk uppfattning krävs det att sökanden till viss del har förmåga att beskriva varför hon eller han är *övertygad* om att Gud inte finns. Kärnfrågan borde rimligen vara om sökanden kan göra sannolikt en inställning till religionen (islam) eller en livsstil som kan leda till anklagelser om apostasi. Eventuella förföljare bryr sig nog föga om avståndstagandet från islam grundar i sig att personen har studerat Dawkins eller om personen bara finner religionen vara meningslös.

²⁴⁷ Se avsnitt 3.4.2.

5 Avslutande reflektioner

Uppsatsens övergripande syfte har varit att utforska under vilka omständigheter en ateistisk uppfattning kan vara flyktinggrundande.

Den första övergripande frågeställningen, om under vilka omständigheter en sökande med en ateistisk uppfattning bör bedömas vara flykting: har huvudsakligen besvarats i kapitel 2 och 3. En ateistisk uppfattning bör enligt gällande rätt vara flyktinggrundande om den sökande antingen gör sannolikt en konkret risk för att utsättas för sådana handlingar som generellt sett utgör förföljelse, eller om sökandens religionsfrihet kan komma att inskränkas på ett allvarligt sätt. Då den sökande har anfört ateism sur place föreligger det normalt sett skäl att ifrågasätta om den anförda uppfattningen är trovärdig. Förmår inte den sökande göra sannolikt att han eller hon har en genuin ateistisk övertygelse dras slutsatsen att den sökande inte har för avsikt att manifesteras sin uppfattning vid ett återvändande och det blir då svårt att göra sannolikt flyktingskäl. Om det föreligger en presumtion för att en genuin ateist *har* för avsikt att manifesteras sin uppfattning kan samtidigt anses vara något oklart utifrån gällande rättsläge. Risker för att utsättas för förföljelse på grund av en tillskriven ateistisk uppfattning ska beaktas, oaktat om sökanden bedöms ha en genuin ateistisk övertygelse eller inte.

Hur migrationsdomstolarna faktiskt tillämpar 4 kap. 1 § UtL i mål där sökanden har anfört en ateistisk uppfattning har undersökts genom en rättsfallsstudie av 100 domar från migrationsdomstolarna. Resultaten från studien ger möjligen vägledning om att religionsfriheten inte tillmäts samma betydelse i mål där den sökande har anfört en ateistisk uppfattning jämfört med mål där den sökande har anfört en exempelvis en kristen trosuppfattning. Denna slutsats bygger dock på ett antagande om att det är tillräckligt för afghanska eller iranska sökande att göra sannolikt en kristen uppfattning för att beviljas flyktingstatus i Sverige. En jämförande studie som även undersöker tillämpningen i mål där den sökande anfört en kristen uppfattning hade kunnat bidra till ett mer tillförlitligt svar på huruvida denna slutsats är korrekt.

Vidare dras slutsatsen att migrationsdomstolarna inte beaktar risken för att sökanden kan komma att tillskrivas en ateistisk uppfattning på ett ändamålsenligt sätt. Att

sökanden har antagit en sekulär livsstil tillmäts exempelvis ingen större vikt vid bedömningen av om sökanden riskerar att tillskrivas en ateistisk uppfattning. Rättsfallsstudien innehåller enbart ett mål som prövats efter talibanernas maktövertagande i Afghanistan. Det hade varit intressant att undersöka om migrationsdomstolarna framöver kommer att göra en annorlunda bedömning av huruvida en sökande från Afghanistan riskerar att tillskrivas en ateistisk uppfattning. Möjligen kan det i dessa mål finnas skäl att ompröva de tidigare besluten där domstolen faktiskt har medgett att sökanden till viss del har tagit avstånd från islam eller lever på ett sekulärt sätt.

En fråga som sällan diskuteras mer ingående av migrationsdomstolarna är eventuella inskränkningar i den sökandes negativa religionsfrihet. Hur allvarliga inskränkningar en sökande får tåla i den negativa religionsfriheten är även svårt att utröna utifrån den rättsutredning som presenterats i kapitel 3. Det är inte osannolikt att en ateist efter talibanernas maktövertagande i Afghanistan är tvungen att underkasta sig förhållandevis strikta religiösa regler. Om denna omständighet i sig kan utgöra flyktingskäl, oaktat om det är sannolikt att sökanden riskerar att uppmärksammas som ateist eller inte, hade varit intressant att undersöka framöver.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Utredningsbetänkanden

SOU 2006:6 *Skyddsgrundsdirektivet och svensk rätt*

Propositioner

Prop. 1979/80:96 - *Förslag till ny utlänningslag m.m.*

Prop. 1988/89:86 - *Förslag till utlänningslag m.m.*

Prop. 1996/97:25 - *Svensk migrationspolitisk i globalt perspektiv*

Prop. 2004/05:170 - *Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden*

Prop. 2005/06:6 - *Flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning*

Prop. 2009/10:31 - *Genomförande av skyddsgrundsdirektivet och asylprocedurdirektivet*

Prop. 2013/14:248 - *Genomförande av det omarbetade skyddsgrundsdirektivet*

Prop. 2020/21:191 - *Ändrade regler i utlänningslagen*

Migrationsverket

Migrationsverket, Rättsligt ställningstagande. Metod för prövningen då religion, inklusive konversion och ateism m.m. åberopas som asylskäl, RS/027/2021, 2021-03-12.

Publikationer utgivna av EU och FN

Europeiska kommissionen

European Commission, Proposal for a Council Directive on minimum standards for the qualification and status of third country nationals and stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection, COM (2001) 0510 final.

UNHCR

UNHCR, *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställandet av flyktingars rättsliga ställning*, Genève, 1979. [cit. Handboken]

United Nations High Commissioner for Refugees, *Guidelines on International Protection No.6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, 28 april 2004. [cit. UNHCR Guidelines nr 6]

United Nations High Commissioner for Refugees, *Guidelines on International Protection No.1: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, 7 maj 2002.

MR-kommittén

UN Human Rights Committee, *CCPR General Comment No. 22: Article 18 (Freedom of Thought, Conscience or Religion)*, 30 July 1993. [cit. CCPR General Comment No. 22]

Litteratur

Anderson, Allan Heaton. "Eritrean Pentecostals as Asylum Seekers in Britain." *Journal of Religion in Africa*, 2013, Vol. 43 (2), s. 167-95. [cit. Anderson (2013)]

Andersson, Simon, Christian Diesen, Annika Lagerqvist Veloz Roca, Madelaine Seidlitz, och Alexandra Wilton Wahren. *Bevis & Prövning Av Migrationsärenden*, tredje upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2018. [cit. Andersson m.fl. (2018)]

Danelius, Hans. *Mänskliga Rättigheter I Europeisk Praxis: En Kommentar till Europakonventionen Om De Mänskliga Rättigheterna*. femte [uppdaterade] upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2015. [cit. Danelius (2015)]

Goodwin-Gill, Guy S., and Jane McAdam. *The Refugee in International Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2007. [cit. Goodwin-Gill & McAdam (2007)]

Hathaway, James C., and Michelle Foster. *The Law of Refugee Status*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. [cit. Hathaway & Foster (2014)]
Kagan, Michael. "Refugee Credibility Assessment and the "religious Imposter" Problem: A Case Study of Eritrean Pentecostal Claims in Egypt." *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2010 Vol. 43 (5), s. 1179–1233. [cit. Kagan 2010]

Köhler, Helena. "Rättssäkerhet för asylsökande konvertiter: Hur rättssäker är rådande asylprocess?". Examensarbete för mastersexamen i mänskliga rättigheter, Uppsala universitet, Teologiska Institutionen, VT 2018. [cit. Köhler, Helena. *Rättssäkerhet för asylsökande konvertiter: Hur rättssäker är rådande asylprocess?*]

Linderfalk, Ulf, Anna Nilsson, Britta Sjöstedt, och Christoffer Wong. *Folkrätten I Ett Nötskal*, tredje Upplagan, 2020. [cit. Linderfalk m.fl. (2020)]

Musalo, Karen. "Claims for Protection Based on Religion or Belief." *International Journal of Refugee Law*, 2004, Vol. 16 (2), s. 165-226. [cit. Musalo 2004]

Nixon, Alan Gilbert. "The Case of Non-religious Asylum Seekers." *Journal for the Academic Study of Religion*, 2018, Vol. 31 (2), s. 113–48. [cit. Nixon (2018)]

Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018. [cit. Nääv & Zamboni (2018)]

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod och argumentation*, fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018. [cit. Sandgren (2018)]

Svensson, Jakob. "Asylsökande konvertiter och myndighetens katekesförhör. En studie om konvertiters asylprocess med Migrationsverket". Examensarbete inom religionsvetenskap, Göteborgs universitet, Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, HT 2017. [cit. Svensson, J. *Asylsökande konvertiter och myndighetens katekesförhör. En studie om konvertiters asylprocess med Migrationsverket*]

Thorburn Stern, Rebecca och Wikström, Hanna, *Migrationsrätt: skyddsbehov och trovärdighet: bedömning i asylärenden*, första upplagan, Liber, Stockholm, 2016. [cit. Thorburn Stern & Wikström (2016)]

"The Michigan Guidelines on Nexus to a Convention Ground." *Michigan Journal of International Law*, 2002, Vol. 23 (2), s. 210-221. [cit. *The Michigan Guidelines on Nexus to a Convention Ground*]

Wikrén, Gerhard och Sandesjö, Håkan. *Utlänningslagen: med kommentarer*, tolfte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm 2020. [cit. Wikrén & Sandesjö (2020)]

Elektroniska källor

Artiklar

Bergström, Anna m.fl., "Hög tid för Sverige att ta hoten mot ateister på allvar", *Dagens Nyheter Debatt*, 2019-05-04.
Hämtad 2021-12-22.

[<https://www.dn.se/debatt/hog-tid-for-sverige-att-ta-hoten-mot-ateister-pa-allvar/>]

Brown, Jonathan, *The Issue of Apostasy in Islam*, Yaqeen Institute for Islamic Research, 2017.

Hämtad 2021-12-15.

[<https://yaqeeninstitute.org/wp-content/uploads/2017/07/FINAL-The-Issue-of-Apostasy-in-Islam-1.pdf>]

Clive, Adams m.fl., "Migrationsverket måste respektera konvertitens tro", *Dagens Nyheter Debatt*, 2018-12-15.

Hämtad 2021-12-22.

[<https://www.dn.se/debatt/migrationsverket-maste-respektera-konvertitens-tro/>]

Ludvigsson, Maria, "Likhet inför lagen gäller inte för kristna konvertiter", *Svenska Dagbladet Ledare*, 2021-01-30.

Hämtad 2021-12-22.

[\[https://www.svd.se/likhet-infor-lagen-galler-inte-for-konvertiter\]](https://www.svd.se/likhet-infor-lagen-galler-inte-for-konvertiter)

Landinformation

Migrationsverket, Migrationsanalys. Migrationsverkets funktion för land- och omvärldsanalys, *Landinformation: Iran - Situationen för konvertiter och regimen övertvakning av internet och sociala medier (version 1.0)*, 2020-06-08, Lifos 44432. Hämtad 2021-12-20.

[\[https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=44432\]](https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=44432)

Migrationsverket, Lifos. Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet, *Temarapport: Afghanistan - Kristna, apostater och ateister (version 1.0)*, 2017-12-21, Lifos 40679. Hämtad 2021-12-20.

[\[https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=40679\]](https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=40679)

Migrationsverket, Migrationsanalys. Migrationsverkets funktion för land- och omvärldsanalys, *Hazarer i Afghanistan (version 2.0)*, 2021-05-11, Lifos 45532. Hämtad 2022-01-02.

[\[https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=45532\]](https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=45532)

Minority Rights Group International. MRG, *Beyond the Veil: Discrimination against women in Iran*, 2019-09-16, Lifos 43875. Hämtad 2022-01-02.

[\[https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=43875\]](https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=43875)

Norge. Landinfo, *Temarapport Afghanistan: Afghanske sikher og hinduer*, 2020-01-29, Lifos 44025. Hämtad 2022-01-02.

[\[https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=44025\]](https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=44025)

Storbritannien. Home Office, *Country Policy and Information Note - Afghanistan: Sikhs and Hindus (Version 5.0)*, 2019-05-01, Lifos 43177. Hämtad 2022-01-02.

[\[https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=43177\]](https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=43177)

Rapporter

Bergström, Maria Gustin m.fl., *Konvertituredningen - Rapport om Migrationsverkets hantering av konvertiters asylprocess*, 2019-03-18. Hämtad 2021-01-02.

[\[https://www.pingst.se/wp-content/uploads/2021/06/konvertituredningen.pdf\]](https://www.pingst.se/wp-content/uploads/2021/06/konvertituredningen.pdf)

Övrigt

CURIA, Europeiska unionens domstol, ”om domstolen”. Hämtad 2022-01-03.

[\[https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/\]](https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/)

Interpellationsdebatt i riksdagen 29 november 2019 angående Migrationsverkets hantering av konvertiter.

Hämtad 2022-01-02.

[https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/interpellationsdebatt/migrationsverkets-hantering-av-konvertiter_H710137]

Migrationsverket, ”statistik om asylansökningar”.

Hämtad 2022-01-02.

[<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>]

Nationalencyklopedin, ”ateism”.

Hämtad 2022-01-03.

[<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ateism>]

Rättsfallsförteckning

Internationella rättsfall

Europadomstolen

A v. Switzerland, no. 60342/16, 19 december 2017.
A.S.N. and others v. The Netherlands nos. 68377/17 and 530/18, 25 februari 2020.
F.G. v. Sweden, no. 43611/11, 16 januari 2014.
F.G. v. Sweden [GC] no. 43611/11, 23 mars 2016.
Z and T v. the United Kingdom no. 27034/05, 26 februari 2006.

Europakommissionen

Arrowsmith v. The United Kingdom, no. 7050/75, 12 oktober 1978.

EU-domstolen

C-56/17 *Bahtiyar Fahti mot Bulgarien*, EU:C:2018:803.
C-71/11 och C-99/11 *Y och Z mot Tyskland*, EU:C:2012:518.

MR-kommittén

Q.A. v. Sweden, Communication No. 3070/2017, UN Human Rights Committee, 20 februari 2020.

Sverige

Migrationsöverdomstolen

MIG 2006:1
MIG 2007:16
MIG 2007:20
MIG 2007:37
MIG 2008:21
MIG 2008:39
MIG 2011:8
MIG 2011:29
MIG 2013:15

Migrationsdomstolarna

Förvaltningsrätten i Göteborg

UM 15092-18	2021-10-26
UM 14465-19	2021-10-07
UM 15363-19	2021-09-30
UM 15607-19	2021-09-29
UM 2036-19	2021-09-27
UM 2547-19	2021-09-21
UM 5619-19	2021-09-17
UM 2226-21	2021-07-14
UM 3597-19	2021-06-28
UM 3568-19	2021-06-24
UM 3513-19	2021-06-24
UM 1457-19	2021-06-22
UM 1196-21	2021-06-18
UM 3586-19	2021-06-17
UM 9469-20	2021-05-20
UM 16284-18	2021-05-03
UM 7846-19	2021-04-29
UM 14784-18	2021-04-21
UM 9231-20	2021-04-21
UM 9152-20	2021-04-13
UM 16178-18	2021-03-09
UM 10006-20	2021-02-12
UM 1546-19	2021-02-09
UM 7990-20	2021-01-26
UM 7085-18	2021-01-08
UM 5140-18	2020-12-21
UM 4234-20	2020-12-03
UM 230-19	2020-11-25
UM 10239-18	2020-11-19
UM 14773-18	2020-11-15
UM 6000-18	2020-11-05
UM 4226-20	2020-10-21
UM 6323-20	2020-10-16
UM 4879-18	2020-10-09
UM 11086-19	2020-10-07
UM 5054-18	2020-10-02
UM 6314-18	2020-09-29
UM 3698-18	2020-09-28
UM 2456-20	2020-09-21
UM 3443-20	2020-09-18
UM 11095-18	2020-03-06 (ingår ej i rättsfallsstudien)

Förvaltningsrätten i Malmö

UM 10299-20	2021-07-02
UM 14609-20	2021-06-30
UM 43134-20	2021-06-22
UM 27658-20	2021-06-22
UM 17255-21	2021-06-16
UM 41417-20	2021-06-01
UM 660-19	2021-05-26
UM 34175-20	2021-05-20
UM 2857-20	2021-05-14
UM 22160-20	2021-04-28
UM 4636-20	2021-04-15
UM 24288-20	2021-04-01
UM 36849-20	2021-03-31
UM 43271-20	2021-03-24
UM 12444-20	2021-03-05
UM 18796-19	2021-02-23
UM 11614-20	2021-02-12
UM 8938-20	2021-02-10
UM 23411-19	2021-02-08
UM 5504-19	2021-01-04
UM 351-20	2020-12-21
UM 11620-20	2020-12-15

Förvaltningsrätten i Stockholm

UM 3382-21	2021-10-04
UM 2013-21	2021-09-29
UM 1703-21	2021-09-15
UM 814-21	2021-09-10
UM 12094-20	2021-09-01
UM 12809-20	2021-07-14
UM 2085-21	2021-07-05
UM 12765-20	2021-06-23
UM 399-21	2021-06-10
UM 10819-20	2021-06-02
UM 9655-20	2021-05-31
UM 12440-20	2021-05-12
UM 7132-20	2021-04-28
UM 12109-20	2021-04-21
UM 11565-20	2021-04-20
UM 12014-20	2021-04-01
UM 11492-20	2021-03-31
UM 11067-20	2021-03-22
UM 3780-20	2021-02-23
UM 11082-20	2021-02-22
UM 7274-20	2021-02-15
UM 9930-20	2021-02-12

UM 5174-20	2021-02-10
UM 3649-20	2021-02-09
UM 8083-20	2021-02-08
UM 9512-20	2021-02-02
UM 4464-20	2021-01-11
UM 6155-20	2020-12-18
UM 2326-20	2020-12-08
UM 8030-20	2020-12-03
UM 4910-20	2020-12-02
UM 5336-20	2020-11-16
UM 9695-18	2019-05-02 (ingår ej i rättsfallsstudien)

Förvaltningsrätten i Luleå

UM 1731-20	2021-07-05
UM 1723-20	2021-03-16
UM 1688-20	2021-02-26
UM 1063-20	2020-11-10
UM 2761-19	2020-09-30

Migrationsverket

Beslut med beteckningsnummer 50472444